

**OUT OF THE BOX -AJATTELU JA LUOVA ONGELMANRATKAISU
HOITOTYÖSSÄ**

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
Hämeen ammattikorkeakoulu, Hoitotyön koulutusohjelma, Forssa

Syksy 2018

Taina Tuomikorpi

Hoitotyön koulutus

Forssa

Tekijä	Taina Tuomikorpi	Vuosi 2018
Työn nimi	Out of the box -ajattelu ja luova ongelmanratkaisu hoitotyössä	
Työn ohjaaja	Päivi Homan-Helenius	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kuvaileva kirjallisuuskatsaus out of the box -ajattelusta ja luovista ongelmanratkaisumenetelmistä ja niiden soveltamisesta hoitotyöhön. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata ja selventää out of the box -tyyppistä ajattelua ja luovaa ongelmanratkaisua ja niiden soveltamista hoitotyöhön.

Työn tavoitteena oli herättää keskustelua sairaanhoitajien tavasta tehdä työtä ja auttaa heitä kehittämään omia ongelmanratkaisutaitojaan arjen muuttuvissa tilanteissa. Tavoitteena oli myös herättää sairaanhoitajien mielenkiintoa hoitotyön kehittämiseen ja siihen, voisiko luovasta ajattelusta löytyä yksi ratkaisu hoitotyössä jaksamiseen ja työstä innostumisen tunteen ylläpitämiseen.

Kirjallisuuskatsauksen tulosten mukaan out of the box -ajattelulla tarkoitetaan poikkeamaa tavanomaisena tunnetusta ajattelusta. Se on suomennettu termillä toisinajattelu. Out of the box -käsitettä käytetään myös synonyyminä luovalle ongelmanratkaisulle.

Luovaa ongelmanratkaisua voidaan harjoitella, koska se on opittavissa oleva taito. Sitä voidaan myös hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tietoinen out of the box -ajattelu ja luova ongelmanratkaisu helpottavat sopeutumista työtehtäviin ja sitoutumista asiantuntijatehtävissä. Suositeltavaa olisi, että myös hoitotyön koulutuksessa ja johtamisessa käytettäisiin enemmän out of the box -tyyppistä ajattelua ja luovaa ongelmanratkaisua.

Jatkossa olisi syytä selvittää mahdollisuuksia lisätä hoitotyössä käytetyn kriittisen ajattelun menetelmien yhdistämistä out of the box -tyyppiseen ajatteluun ja luovaan ongelmanratkaisuun.

Avainsanat Out of the box -ajattelu, luova ongelmanratkaisu, hoitotyö, sairaanhoitaja

Sivut 33 sivua

Degree programme in Nursing
Forssa

Author Taina Tuomikorpi **Year** 2018

Subject Out of the box-thinking and creative problem-solving
in nursing care

Supervisor Päivi Homan-Helenius

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to make a descriptive literature review of the out of box -thinking and creative problem-solving methods and their applications to nursing care. Secondly, I wish to describe and clarify the terminology associated with the out of the box -thinking and creative problem solving, and how that could be further applied to nursing work.

The goal of this work was to raise interest in developing nursing care work and investigate whether this approach could be a way of maintaining enthusiasm and energy at work. Another aim was provoke a discussion concerning out of the box -thinking in social- and healthcare, in the way the work is done as well as in helping nurses to develop their problem-solving skills in the multitude of different daily situations they come across.

The results of the literature review showed that out of the box -thinking generally means a departure from conventional thinking. It is translated into Finnish as dissidence. The concept of out of the box -thinking is also used as a synonym for creative problem solving. Creative problem solving using out of the box -thinking can be practiced and it's a teachable skill that can be utilized in social and healthcare work.

Conscious out of the box -thinking and problem solving helps with adaptability and commitment in specialist work. It would be recommended that in care work training and management, out of the box thinking and problem solving would be used more.

In the future, it would be important to investigate the possibilities of combining the critical thinking skills used in nursing work with out of the box- thinking and problem-solving methods.

Keywords out of the box -thinking, creative problem solving, nursing care, nurse

Pages 33 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TARKOITUS, TAVOITTEET JA ASETETUT TUKIMUSKYSYMYKSET	2
3	KUVAILEVA KIRJALLISUUSKATSAUS KEHITTÄMISMENETELMÄNÄ.....	2
3.1	Aineiston kerääminen ja analysoiminen	3
4	OUT OF THE BOX -AJATTELU.....	4
4.1	Luova ajattelu	5
4.2	Luova ongelmanratkaisu	6
4.3	Kriittinen ajattelu	7
5	LUOVA ONGELMANRATKAISU HOITOTYÖSSÄ	8
5.1	Luova sairaanhoitaja	8
6	HOITOTYÖHÖN SOVELLETTAVISSA OLEVIA LUOVAN AJATTELUN MUOTOJA	10
6.1	Lateraalinen ajattelu ja J.P Guilfordin kuuluisa puhe.....	10
6.2	Luova ongelmanratkaisu Edward De Bonon mukaan	11
6.3	Vapaa assosiaatio ongelmanratkaisu menetelmänä	13
6.4	Luovaa ongelmanratkaisutaitoa edistävä seikat.....	13
6.4.1	Yksilökohtaiset tekijät	14
6.4.2	Yhteiskunnasta ja ympäristöstä johtuvat tekijät.....	15
6.5	Luovan ongelmanratkaisun oppimisen vaiheet	16
6.6	Luovan ongelmanratkaisun menetelmiä.....	18
7	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	27
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	28
9	POHDINTA.....	29
	LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Yhteiskunta elää vahvaa murrosta ja muutoksesta on yleisemminkin tullut pysyvä ilmiö yhteiskunnassa. Työntekijöiden kannalta tilanne vaatii enenevässä määrin kykyä tarkastella ja suhtautua asioihin uusilla ja luovilla tavoilla. Ympäröivää maailmaa meidän on yksin vaikea muuttaa, mutta omaa ajattelua ja asennetta on jokaisen mahdollista muuttaa pysähtymällä tarkastelemaan sitä.

Suomalainen terveydenhuolto elää myös kovaa murroksen aikaa. Valtakunnallinen SOTE-uudistus astuu voimaan 1.1.2021. Sosiaali- ja terveystalvet siirtyvät kunnilta kahdeksaantoista maakuntaan. Uudistuksen tavoitteena on saada palvelut kustannustehokkaasti toimivaksi kokonaisuudeksi sekä hoitopolut sujuviksi. Palveluja tulee jatkossa tarjoamaan perus- ja erikoissairaanhoidon lisäksi yksityinen ja kolmas sektori. Palveluita tullaan integroimaan toisiinsa ja jatkossa ihmiset saavat valita lähes kaikki palveluntarjoajat valinnaisesti joko omasta tai jostain muusta maakunnasta. Tämän kaiken tarkoituksena on kulurakenteen hallintaan saanti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018)

Terveydenhuollon organisaation menestymisen ajatellaan olevan yhä riippuvaisempaa niissä työskentelevien ihmisten luovuudesta. Ammatti- ja toimialojen muuttuessa nopeasti organisaatioiden muutostarpeen lisäksi myös työntekijöiden uudistumiskyvyn merkitys on kasvanut entisestään. Tässä heitä auttaa out of the box -tyyppinen ajattelu. Out of the box -ajattelu on luovaa ongelmanratkaisua ja sitä voi harjoitella tietoisesti. Luova ajattelu lähtee aina sisältä päin, ei ulkoa tulleista ohjeista. Siksi halu luovuuteen tulee olla ihmisellä itsellään. (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 157)

Asiakkaiden valinnanvapauden lisääntyminen tarkoittaa automaattisesti hoidon laadun arviointikriteerien tehostumista. Kun jokaiselle asiakkaalle rakennetaan palvelusuunnitelma, ovat hoitotyöntekijät osana moniammatillista työryhmää sitä laatimassa. Palvelupakettiin kuuluvat digitalisaatio ja siihen liittyvät palvelut sekä ilmiöt. Laki velvoittaa, että asiakasta tulee opastaa riittävästi palveluiden käyttöön. Konkretian asteella se tulee tarkoittamaan sitä, että hoitohenkilökunnan työn kuva muuttuu entistä laajemmaksi. (Sairaanhoitajaliitto, 2018)

Sairaanhoitajien uudet työnkuvat julkaisussa arvioidaan, että varsinainen hoito tulee tapahtumaan muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä. Sähköisiä, liikkuvia, etsiviä, hakevia ja kotiin tarjottavia palveluja kehitetään monin eri tavoin. ”Väestö toivoo yksilöllisiä, räätälöityjä terveystalvet. Omahoidon merkitys lisääntyy, ja kansalaiset tarvitsevat tukea ammattihenkilöiltä sen toteutuksessa.” (Sairaanhoitajaliitto, 2018)

Luovan ajattelun kehittämisessä ei ole kyse uusien taitojen oppimisesta, vaan enemmänkin uskalluksesta luopua vanhoista ja totutuista ajattelun ja toiminnan malleista. Malmelinin ja Poutasen (2017) mukaan voidaan myös kehittää uusia kokonai-

suuksia, jotka perustuvat aiempiin ideoihin tai siihen, että olemassa olevia asioita yhdistellään niin, että lopputulos on uusi ja omaperäinen. Tämä edellyttää kykyä tarkastella asioita uusista näkökulmista.

Useilla ihmisillä on sisällään kriittinen, arvosteleva ääni, jolla saattaa olla paljonkin ”paha” sanottavaa epäonnistumisista. Joku tuntematon on joskus sanonut: ” Jos aina ajattelet niin kuin aina olet ajatellut, saat aina sitä mitä ennenkin olet saanut. Samoja vanhoja ajatuksia.” (Ruenfeld & Scheffer, 2015, s. 32)

Luovuuden opettaja Bergman (2001) toteaa kirjassaan, että elämme maailmassa, jossa työpaikkoihin haetaan osaajia. Oma paikka yhteiskunnassa ja jopa oma merkitys ihmisenä hahmotetaan osaamisen perusteella. Kun luovumme osaamisen tarjoamasta turvapaikasta ja sanomme ”en vielä tiedä, mutta otan selvää”, astumme polulle, joka johtaa luovaan ajatteluun, jopa viisauteen. (Bergman, 2001, s. 33)

2 TARKOITUS, TAVOITTEET JA ASETETUT TUKIMUSKYSYMYKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tehdä kuvaileva kirjallisuuskatsaus out of the box -ajattelusta ja luovista ongelmaratkaisumenetelmistä ja niiden soveltamisesta hoitotyöhön. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata ja selventää out of the box -tyyppiseen ajatteluun ja luovaan ongelmanratkaisuun liittyvää käsitteistöä ja sitä, miten ne olisivat sovellettavissa sairaanhoitajan työhön.

Tavoite on kirjallisuuskatsauksen avulla avata keskustelua out of the box -tyyppisestä ajattelusta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä sairaanhoitajien tavassa tehdä työtä ja auttaa heitä kehittämään omia ongelmanratkaisutaitojaan arjen muuttuvissa tilanteissa. Työn tavoite on herättää mielenkiintoa myös hoitotyön kehittämiseen ja siihen, voisiko tämä olla yksi ratkaisu hoitotyössä jaksamiseen ja innostumisen tunteen ylläpitämiseen.

Opinnäytetyön kysymykset ovat:

1. Mitä on out of the box -ajattelu?
2. Mitä on luova ongelmanratkaisu hoitotyössä?
3. Minkälaiset luovan ajattelun muodot soveltuvat hoitotyöhön?

3 KUVAILEVA KIRJALLISUUSKATSAUS KEHITTÄMISMENETELMÄNÄ

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena (Kangasniemi, Utraiainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen, 2013 s.291-302). Katsaukseen valittiin 16 kirjaa ja kaksi tieteellisin metodein toteutettua hanketta, yksi ammattikorkeakoulun opinnäytetyö sekä netistä löytyviä julkaisuja ja valmista aineistoa. Tutkimustyön

hankaluutena on luovuuden tutkimuksen osalta akateemisessa maailmassa vallitseva tyhjiö, jonka ovat täyttäneet luovuuden alalla olevat konsultit sekä heidän esityksensä ja kirjoitukset. Poikkeuksena ovat olleet jotkut organisaatioiden luovuustutkijat kuten Harvardin yliopiston tutkija Teresa Amaile, jonka julkaisuja löytyy yleistajuisessa Harvard Business Review -lehdessä (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 6). Hoitotyössä on tutkittu kriittistä ajattelua, jota voidaan pitää osittain synonyymina out of the box-tyyppiselle ajattelulle. Tämä kirjallisuuskatsaus toteutettiin hyvää tutkimusetiikka noudattaen pyrkimyksenä mahdollisimman laaja-alainen läpileikkaus aiheesta. (TENK 2018)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ei ole tiukkoja sääntöjä, aineistona voi käyttää laajaa kattavaa materiaalia. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymykset eivät ole niin tarkkoja kuin esimerkiksi systemaattisessa katsauksessa. Kirjallisuuskatsaus on narratiivinen tapa toimia, se pyrkii kuvailemaan tutkittavan asian helposti ja luettavasti. Se on kirjallisuuskatsauksista ”kevyin” muoto. Siinä annetaan laaja kuva käsiteltävästä aiheesta, aiheen historiaa ja kehityskulkua. Narratiivinen, kuvaileva tutkimustekniikka ajantasaistaa tietoa, vaikka ei tarjoa analyttistä tulosta. (Salminen, 2011, s. 6-9)

3.1 Aineiston kerääminen ja analysoiminen

Aineistonkeruu toteutettiin etsimällä tietoa eri tietokannoista Medic, Melinda ja Science Direct, joka mahdollisti ulkomaisten tietokantojen laajemman tarkastelun. Manuaalinen etsintä tehtiin Googlen ja Google Scholarin avulla valittuja hakusanoja käyttäen. Hakusanoina käytettiin ”out of the box”, ”luovuus”, ”luova ongelmanratkaisu”, ”luova ajattelu”, ”hoitotyö”, ”sairaanhoitaja” ja ”creative thinking in nursing”.

Aikarajauksen kanssa oli ongelmia, koska aiheesta on tutkimusta suhteellisen vähän yleisellä tasolla. Siksi päädyttiin käyttämään poikkitieteellistä aineistoa out of the box -ajattelusta ja luovasta ongelmanratkaisusta ”pelinavaajana” hoitotieteelliseen suomenkieliseen tutkimukseen.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmän ydin on esitettyihin tutkimuskysymyksiin vastaaminen harkitun aineiston tuottamana laadullisena kuvauksena ja uusien johtopäätösten tekemisenä (Kangasniemi ym. 2013). Aineiston analyysi tehtiin induktiivista sisällönanalyysia soveltaen pyrkimyksenä aineiston syvälinen tunteminen ja valitun aineiston kokonaisvaltainen hallinta (Taulukko 1). Kaikki ilmaisut kirjattiin muistiin alkuperäiseen aineistoon palaamisen mahdollistamiseksi.

Taulukko 1. Out of the box -ajattelun sisällönanalyysin etenemisestä Salmisen (2011, s. 6-9) mukaan

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
Asioiden rohkea eteenpäin vieminen, eri mieltä oleminen, uusien näkemysten rakentamista	Vahvaan tietopohjaan perustuvaa intuitiota ja näkemystä	Luova ajattelu
Epätodennäköisten, epäloogisten ratkaisujen löytäminen ja ilmaiseminen	Vahvaan tietopohjaan perustuvaa intuitiota ja näkemystä Uusia tapoja toimia, harjaantunut tapana nähdä vaihtoehtoja	Luova ongelmanratkaisu
Kokonaisvaltainen hahmottaminen, toisinajattelu, kyseenalaistaminen	Korjausehdotukset, vaihtoehtoiset toimintamallit	Kriittinen tarkastelu

OUT OF THE BOX

Tutkimuskysymykset ohjasivat sisällönanalyysin tekemistä, jossa haettiin vastauksia tutkimuskysymyksiin.

4 OUT OF THE BOX -AJATTELU

Out of the box -ajattelu on yleisellä tasolla tunnettu käsite, kun haetaan ratkaisua ongelmaan tai uuden tyyppistä tapaa toimia, tämän työn tekijän mielestä sitä kuvaa sanonta: ”Mennään sieltä missä aita on matalin tai sieltä missä aitaa ei ole”. Out of the box -ajattelussa yhdistyy luova ajattelu, luova ongelmanratkaisu ja kriittinen ajattelu.

Thinking outside of the box -käsitteen alkuperäistä määritelmää ei varmuudella tiedetä. Hakusanoilla ”out of the box” ja ”out of the box thinking” löytyi paljon asiaa käsittelevää materiaalia, mutta käsitteen varsinaisesta määrittelystä vain kolme artikkelia. Martinin (2017) ylläpitämien nettisivujen mukaan varhaisimpia merkintöjä sanonnan käytöstä on Yhdysvalloista 1960–1970-lukujen taitteesta, kun sikäläisessä Yhdysvaltojen ilmailuteollisuuden keskittyvässä Aviation Week & Space Technology -viikkolehdeissä kirjoitettiin heinäkuun numerossa vuonna 1975: ”Meidän on lähdettävä takaisin ja katsomme, ovatko ongelmamme ratkaisut laatikon ulkopuolella”. Voisiko siis out of the box -käsitteen liittyvän ”laatikkoon” lentokoneessa ja viittaavan sen jäykkyyteen?

Liike-elämän konsultit ovat omaksuneet sanonnan käyttöönsä ja osa heistä väittää jopa keksineensä lauseen. Kyse on kuitenkin siitä, että rohkaistutaan käyttämään ja etsimään ratkaisuja tavallisen ajattelumallin ulkopuolelta. IV4J - Innovation in VET for Jobs and Employment -hankkeen (2018) sivuilla olevan termin ”out of the box” suomenos kuuluu ”toisinajattelu”, jolla tarkoitetaan normaalista poikkeavia tapoja käsitellä asiaa. Box kuvaa perinteisen ja arjen ajattelun rajoitteita. (IV4J - Innovation in VET for Jobs and Employment, 2018, s. 8)

Muitakin samansuuntaisia ajatuksia terminologioineen ajattelun erilaisuudesta on esitetty. Esimerkiksi Britanniassa Edward De Bono, psykologi ja keksijä, loi käsitteen ”lateral thinking” vuonna 1967 ja kehitti sitä rakenteellisen luovuuden menetelmänä. (Martin, 2017, s. 67) Scott Thorpe puolestaan vuonna 2004 ilmestyneessä kirjassaan ”Ajattele kuin Einstein” on sitä mieltä, että Einstein onnistui, koska hän ajatteli eri tavoin kuin muut. ”Terve järki on ennen 18 vuoden ikää muodostuneita ennakkoluuloja” kerrotaan Einsteinin sanoneen. (Thorpe, 2004, s. 9)

Out of the box -menetelmää tarkasteltaessa, kannattaa aloittaa tarkastelemalla luovaa ajattelua ja siihen liittyviä toimintamalleja. Kaikki tavaramme on joku joskus keksinyt: astiankuivauskaapin, internetin, radion, pyörän, vaatteet, teatterit jne. Kaikki nuo keksinnöt ovat saaneet alkunsa siitä, kun joku on havainnut ongelman, ratkonut sen yhdessä jonkun kanssa tai yksin ja sitä kautta tuottanut uuden innovaation. Luova ajattelu on hyvin pitkälle ajateltuna kyky rikkoa olemassa olevia malleja, rajoja, sääntöjä ja perinteistä tapaa ajatella. Luova ajattelu on ajattelemista uudella tavalla. (IV4J, 2018, s. 9)

Inno-vointi, johtamisella innovaatioita ja hyvinvointia julkiselle sektorille -hanke (2018) on keskittynyt julkisen sektorin innovaatioiden tukemiseen ja tiedonantoon. Sen takana on Sitra, Tekes, VTT, Aalto yliopisto ja Työterveyslaitos. Sivustolla rohkaistaan julkisen sektorin työntekijöitä tarkastelemaan omaa työtään. Innovaatioita ei synny ilman luovaa ongelmanratkaisua. Sivustolta löytyy työkaluja palvelujen ja toimintatapojen uudistamiseen. Esimerkkinä siellä kerrotaan Hämeenlinnan kaupungin avoimesta päivähoitotoiminnasta, jossa palvelutyöntekijän aloitteesta eri toimijoiden osaamiset ja resurssit yhdistettiin niin että siitä aidosti hyötyi työntekijät ja palvelun käyttäjät eli vanhukset. Out of the box -ajattelu ei ole synnynnäinen lahja, siihen voi oppia. Oma suhtautumista ja ehkä asenteita voi joutua tarkastelemaan. Sivustolla löytyy myös työkaluosio, jotka ovat lähes kolmivuotisen projektin tuloksia. Tutkimuskohteina oli Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin Service yksikkö, Palmia, Verohallinto, Hämeenlinnan kaupunki, Vantaan kaupunki ja Oulun kaupunki. (Inno-vointi, 2018)

4.1 Luova ajattelu

Luova ajattelu tarkoittaa sitä, että ihminen synnyttää yhdistelemällä ja rikkomalla ajatusprosesseja, uudenlaisia ajatuksia, ajattelutapoja, toimintamalleja ja ratkaisuja (Järvilehto, 2012, s. 101). Usein ihmisillä on lähtökohtaisesti vaikea kuvailla ajattelua

tai sen prosesseja, se ei johdu siitä, että ihmiset eivät ajattelisi, vaan siitä, että ajattelua pysähdytään harvoin ajattelemaan (Ruenfeld & Scheffer, 2015, s. 2).

Suomalaisen filosofin, tutkijan ja Filosofian Akatemian kouluttaja Lauri Järvilehdon (2012) mukaan ajatukset ovat mielen liikkeitä. Nykytieteessä hänen mukaansa on kaksi vallitsevaa käsitystä ajatuksista. Ensimmäisen koulukunnan mukaan ajattelu on aivotoimintaa, joka voidaan todentaa fMRI -magneettikuvalaitteella jopa niin pitkälle, että täysin halvaantunut ihminen pystyy kommunikoimaan magneettikuvauslaitteen avulla. Aivokoulukuntaa tukevat myös lukemattomat havainnot aivovaurioista. Jos ihminen saa vaurion vasemmalla sijaitsevalla kielillä käsittelevälle alueelle, muuttuu hänen puheen ymmärtämisensä vaikeaksi. (Järvilehto, 2012, s. 15)

Toinen koulukunta on ideakoulukunta, jonka mukaan aivot ovat ideoita tai mielikuvia. Tämän koulukunnan juuret johtavat aina Platoniin asti, joka esitteli ideoiden luonnetta luolavertauksessa. Järvilehdon (2012) mukaan suosituimpia teorioita ovat mielen representaatioteoriat, joiden suurnimi, Cambridgen yliopiston filosofian professori Tim Crane esittää, että ajatukset ovat mielikuvia, tyyliin ”jos ajattelet omenaa, syntyy mielikuva omenasta”. Ajatukset ovat siis ideoita, aivotoimintaa ja jopa henkilöhistoriaasi. Ne ovat kaikkea tätä: jos mikä tahansa osa-alueista poistetaan, ei ajatusta enää ole. Ajatukset eivät nimittäin ole mikään yksittäinen osa tätä vyyhteä. Ajatukset ovat prosesseja. (Järvilehto, 2012, s. 19)

Tuntematon määrittelee ajattelun oivallisesti nettisivuilla siten, että se on mielikuvien tasolla tapahtuvaa henkistä toimintaa, jossa havainnosta ja muistista saadun aineksen perusteella tavoitellaan tietyn ongelman ratkaisemista. Ajattelu tapahtuu yleensä käsitteiden varassa. Ajattelu on oletusten testaamista. Ihminen kohtaa yhtenäisen tehtäviä, joista hän yrittää selvittää ajattelun avulla, se on ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen olennainen tekijä. Käsitteet ovat tärkeitä ajattelun työkaluja. Ajattelun prosessointi yhdistettynä kertaamiseen lisää oppimista. Muisti on sitä parempi, mitä enemmän sitä käytetään. (Vexom, 2018)

Hoitotyössä lanseerattiin Think aloud -metodi vuonna 1998 Fonteyn tutkijatiimin toimesta, joka tutki 14 hoitajaa löytäen 12 ajattelumetodia. Think aloud -metodin ajatuksena on saada esille sisäistä ajattelua ääneen sanottuna, jolloin hiljainen tieto on jaettavissa kaikkien kanssa. (Ruenfeld & Scheffer, 2015, s. 33) Tieteen termipankin mukaan ääneen ajattelu on tutkimusmetodi, jossa tutkittavalle annetaan kysymys, jota hän pohtii ääneen ja puhuu kaiken, mitä mieleen tulee.

4.2 Luova ongelmanratkaisu

Kirjassa ”Yllätin, yllättäjän käsikirja” on oivallisesti avattu tietoista luovaa ongelmanratkaisua. Kirjasta löytyy 99 keinoa yllättää toinen myönteisellä tavalla. Kirjoittajien mukaan yllättäminen on toisen lähes mahdottoman yhtälön ratkaisemista, lisäinformaation keräämistä, tietojen analysointia ja johtopäätösten tekoa. (Aalto & Kerttula, 2006, s. 13)

”Nykyisen tutkimuksen mukaan vasen aivolohko vastaa arjen ajattelusta ja oikea aivolohko luovasta, divergentistä ajattelusta. Vasemmassa aivolohkossa prosessoidaan yksityiskohtia ja se prosessoi niitä loogisesti ja analyttisesti, sillä ei ole kykyä tajuta abstrakteja yhteyksiä. Oikea aivolohko puolestaan on mielikuvituksellisempi ja intuitiivisempi ja se työskentelee kokonaisvaltaisesti yhdistämällä informatiivisen palapelin osat kokonaisuudeksi.” (Schore, 2008, s. 2-18)

Luova ongelmaratkaisu on työtapa, missä pyritään yhdessä oppimisen avulla ratkaisemiseen ongelmia. Luova ongelmanratkaisu soveltuu yrittäjyyteen, opetukseen, sairaanhoitoon ja moneen muuhun ammattiin, sillä se ohjaa itsenäiseen päätöksentekoon ja viisaiden ratkaisujen löytämiseen. Työtapa lähtee ongelmasta, joka on mielekäs ja joka ratkaisemaan prosessinomaisesti. (Sahlberg, Meisalo, Lavonen & Kolari, 1993, s. 76)

Ongelmanratkaisuun keskittyvät työtavat ovat saaneet kansainvälistä tutkimushuomiota jo yli 20 vuoden ajan. Myös Suomessa tällaiset työtavat herättävät kasvavassa määrin mielenkiintoa. (Tieteen termipankki, 2018)

1. Luova ongelmanratkaisutaito ei ole itsestäänselvyys, vaan sille on käytännön elämässä usein esteitä. Luova ongelmanratkaisun työtavat -hankkeessa tuli esille seuraavan tyyppisiä luovan ongelmanratkaisun esteitä.
2. Vakiintuneet ja rutinoituneet toimintamallit, jolloin vaihtoehtojen havainnoiminen on vaikeaa.
3. Havainnointikyky (näkö, haju, maku, tunto, kuulo), joka liittyy aivojen kykyyn tehdä havaintoja ympäröivästä maailmasta.
4. Kulttuuriin ja arvoihin liittyvät esteet, jolloin luova ongelmanratkaisu on normien vastaista.
5. Henkilökohtaisiin tunteisiin liittyvät esteet kuten asenteet ja aiemmin koetut tunteet vastaavissa tilanteissa. (Lavonen & Meisalo, 2018)

4.3 Kriittinen ajattelu

Kriittistä ajattelua on tutkittu maailmalla ja sen keskeisiksi elementeiksi on mainittu luovuus ja tietoinen ajattelu. Ruenfeld ja Scheffer (2015) ovat tutkimuksissaan tarkastelleen hoitajien kriittistä ajattelua, jota voi pitää synonyyminä out of the box - tyyppiselle ajattelulle ja ongelmanratkaisulle.

Kriittinen ajattelu hoitotyössä on pysähtymistä, uusien ratkaisujen hakemista, vanhojen mallien arvioimista ja ammattitaidon kehittymistä. Hoitotyössä käytetty kriittinen ajattelu rakentaa siltoja ajattelun ja toiminnan välille. Tällöin se tulisi kytkeä käytännön hoitotyössä ilmeneviin ongelmiin ja tilanteisiin. Ongelmia ratkaistessa tulisi huomioida hoitotyön periaatteet, asiakaslähtöinen hoitotyö, näyttöön perustuvat käytännöt, tiedon hallinta ja laadukas hoitotyö. (Ruenfeld & Scheffer, 2015, s. 8)

Esimerkkinä kriittisestä ajattelusta hoitotilanteesta on mies, joka tulee sairaalaan, hän on 60-vuotias. Hän tulee sairaalaan kolme päivää ennen joulua, hänellä oli mur-

tuma oikean käden ranteen ja kyynärpäähän välissä. Hän oli tupakoinut 40 vuotta. Leikkaus onnistui, hoitona oli kipulääkkeitä, haavahoitoa ja aktivointia jokapäiväiseen elämään. Hänet määrättiin olemaan liikkumatta 2-3 päivää. Toisena päivänä leikkauksesta hän sai pneumonian ja hän joutui olemaan sairaalassa kuusi päivää lisää. Kun hoitaja hoitaa standardien mukaan, hän kiinnittää huomiota spirometriaan, yskän hoitoon ym. Hoitajan ajatellessa kriittisesti, hän huomioi myös kontekstin, missä potilas elää. Kriittisesti ajatteleva hoitaja olisi huomioinut potilaan tupakointitavat ja hengityshistorian. Edelleen hoitajan olisi pitänyt huomioida kaikki olemassa oleva tieto, mitä oli saatavilla, silloin hän olisi ymmärtänyt potilaan olevan korkean riskin keuhkokomplikaatio potilas. Hoitajan toimiessa kriittisesti on toiminta aina ennakkoivaa ja ennakkoinnin onnistuessa, hän olisi laatinut hoitosuunnitelman hengityksen tukemiseen. Kriittinen ajattelu voi vaikuttaa potilaan hoitoon ratkaisevasti. (Ruenfeld & Scheffer, 2015, s. 11)

5 LUOVA ONGELMANRATKAISU HOITOTYÖSSÄ

Luovasta ongelmaratkaisusta hoitotyössä ei löytynyt suomenkielistä tutkimusta, joten tässä luvussa tarkastellaan korkeakoulutasoisia opinnäytetöitä.

5.1 Luova sairaanhoitaja

Sairaanhoitajan luovuutta kuvaillaan sellaiseksi toiminnaksi jokapäiväisessä työssä, että sitä on vaikea tunnistaa luovuudeksi. Hoitaja voi esimerkiksi kääntää potilaan sänkyä niin, että tämä näkee ulos ikkunasta tai keksiä uuden tavan sitoa ongelmallista haavaa. Luovuuden lähtökohta on hoitajan toimiminen omana itsenään, jolloin hän myös hyväksyy erilaisuutta ja tekee työtä potilaslähtöisesti ja tasa-arvoisesti. (Linqvist & Rokkanen, 2006, 9)

Luovuutta tarvitaan työelämässä niin pienten ongelmien ratkaisemisessa kuin suurten ja mullistavien asioiden keksimisessäkin. Työn arki muodostuu käytännössä kahdenlaisista tehtävistä: rutiineista ja tapoihin perustuvista suorituksista sekä uusien ongelmien ratkaisemisesta (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 128).

Luovaa ajattelua tarvitaan erityisesti ongelmien tunnistamisessa, muotoilussa ja ratkaisemisessa, olipa kysymys sitten valmistettavia tuotteista ja palveluja tai työn sisältöä ja työtapoja koskevista ongelmista. (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 98)

Hoitajan luovuutta edistää erilaiset potilaat erilaisine tarpeineen, mikä edistää myös hoitajan luovien menetelmien käyttöä. Luonteenpiirteiden, tasapainon ja fyysisen jaksamisen pohjalta nousee myös luovuutta edistäviä tekijöitä, samoin kuin työn merkityksellisyyden kokemisesta. Huumorintaju, persoonallisuus, joustavuus, rohkeus ja mielikuvituksellisuus määriteltiin luovan hoitajan ominaisuuksiksi. (Linqvist & Rokkanen, 2006, 9)

Valtaosa vuodeosaston hoitajista kuvasi luovan hoitajan rohkeaksi ja uutta kokeilevaksi hoitajaksi. Luova hoitaja on ihmissuhdetaitoinen ja kokonaisuuksia hallitseva hoitaja, hänen asenteensa ja toiminta ovat ennakkoluulotonta. Kyselyyn osallistuneiden hoitajien näkemys luovasta työkaveristaan on joustava ja valmis muutoksiin, hän kehittää mielellään työtään ja asennoituu uusiin tilanteisiin, myönteisesti. Luova hoitaja osaa soveltaa taitojaan eri tilanteissa. Hän on rohkeasti uutta kokeileva persoona ja utelias. Yleensä hän puhuu asioista avoimesti, on kekseliäs ja käyttää samaan aikaan maalaisjärkeä. Hän on myös ihmisläheinen ja aidosti kiinnostunut potilaista. (Linqvist & Rokkanen. 2006, 24-26)

Hoitotyön tutkimuksessa käytetty kriittinen ajattelu on yhdistetty kymmeneen ominaisuuteen sekä seitsemään kognitiiviseen taitoon, joita hoitajilla tulisi olla. Itsevarmuus, kontekstiin sidottu tapa tarkastella asioita, luovuus, joustavuus, kestävyys, intuitiivisuus, avoin mieli, kyky reflektoida, älyllinen eheys ja uteliaisuus ovat ominaisuuksia, joita hoitajilla tulisi olla. Kognitiivista taitoa ovat analyttisyys, kyky soveltaa osaamaansa, kyky sulkea pois asioita, looginen päättelykyky, ennustettavuus, kyky siirtää tietoa eteenpäin. (Ruenfeld & Scheffer, 2015, 54)

Edellytyksenä ongelmanratkaisukyvyille on nähdä asiat toisin ja yhdistellä niitä uudella tavalla. Prosessissa vuorottelevat tosiasioihin perustuva järkevä ajattelu sekä vapaa ajattelu. Prosessissa käsitellään ja ratkaistaan ongelmia käyttämällä apuna avoimia ja joustavia menetelmiä vuorovaikutteisesti ja kokonaisvaltaisesti. (Sahlberg ym. 1994. s. 45) Kantojärven mukaan muita ihmisiä ei tule syyttää omista olosuhteistaan, luova asenne on myös sitä, miten ohjelmoi ajatusten tietoista valintaa ja aktiivista toimintaa. (Kantojärvi, 2012, s. 247)

Onko sinulle tullut vastaan tilanteita, jossa on ”jumi”, jossa asiat ei vaan etene ja kun tuntuu että ratkaisuja ei löydy. Vastaavaan tilanteeseen voi auttaa Out of the box-toisin ajattelua, jota voi kehittää harjoituksilla. Alla muutamia vinkkejä, miten sen voi aloittaa. Harjoittelun voi aloittaa helpoilla asioilla, vaihda paikkaa paikasta, jossa yleensä olet. On hyvä rikkoa rutiineja, luovat ajattelijat tekevät rituaaleja luovan ajattelun ympärille.

Hauskoja ideoita IV4J - Innovation in VET for Jobs and Employment -hankkeesta (2018) lainattuna:

- ”Mene suihkuun tai kylpyyn. Lämpimässä vedessä käymisessä on jotain oudosti ajatuksia edistävää. Jos jäät jumiin ajatustesi kanssa, hyppää suihkuun tai kylpyyn, ota kynä ja paperia lähettyville ja katso mitä saat aikaiseksi.
- Mene kävelylle. Kuten suihkussa käymisessä niin kävelemisessäkin on jotain, mikä lisää luovuutta. Onpa kyse sitten luovaan projektiin ryhtymisestä tai itse projektin työstämisestä, niin kävely auttaa luovuuden herättämisessä. Steve Jobsilla oli tapana pitää kävelykokouksia ideoimisen tukena. Tchaikovsky puolestaan käveli useita kertoja kylän ympäri ennen kuin ryhtyi sävellystyöhön.
- Luo tietoinen etäisyys normaalien rutiinien ja luovan tuottamisen välille. Kirjailija Toni Morrisonilla oli tapana katsella auringon nousua aamuisin ennen kuin hän

ryhtyi kirjoittamaan. Hän koki tämän vievän hänet luovuuden lähteille.” (IV4J, 2018)

6 HOITOTYÖHÖN SOVELLETTAVISSA OLEVIA LUOVAN AJATTELUN MUOTOJA

Luova ajattelu on läheinen termi luovalle ongelmanratkaisulle. Ajattelu on kuitenkin vasta aste ennen toimintaa. Luova ongelmanratkaisu on tietoinen prosessi, joka eroaa esimerkiksi talonrakennusprosessista siten, että välillä joudutaan palaamaan takaisin ajattelun tasolle.

6.1 Lateraalinen ajattelu ja J.P Guilfordin kuuluisa puhe

Modernin ja akateemisen luovuustutkimuksen merkkipaaluna voidaan pitää lahjakkuustutkija J.P Guilfordin puhetta amerikkalaisille psykologeille vuonna 1950. Tässä puheessa esiteltiin monia luovuuden keskeisiä piirteitä, joihin tutkijat ovat palanneet aina kerta toisensa jälkeen. Puheessaan Guilford kävi läpi 121 000 otsikkoa psykologisesta kokoelmasta ja samalla havainneensa vain 186 julkaisua, jotka viittasivat jontekin luovuuteen. Luovuus- käsitteen ongelmallisuus oli yksi syy tutkimusten vähyyteen. Guilford totesi puheessaan, että luova yksilö ei ole luova jatkuvasti luova, vaan se saattaa olla hyvinkin vaihtelevaa. Tämä on syy, miksi on vaikeaa saada materiaalia tutkittavaksi luovasta prosessista. (Uusikylä, 1999, s. 20)

Älykkyys ja luovuus eivät Guilfordin mukaan ole sama asia. On olemassa luovia neroja, jotka ovat todella älykkäitä jollain osa-alueella elämässä, on olemassa myös synnynnäistä lahjakkuutta, mutta luovuuteen riittää pelkkä tavanomainen älykkyys. (Uusikylä, 1999, s. 20)

Luovassa ajattelussa on totuttu käyttämään Guilfordin kahta ajattelun päätyyppiä: divergentti (hajaantuva) ja konvergentti (tarkentuva ajattelu) Luova ajattelu ja ongelmanratkaisu ovat yhtä aikaa sekä divergenttiä ajattelua, että konvergenttiä ajattelua. Luovat ihmiset kykenevät toimimaan samanaikaisesti sekä joustavasti että muutoshenkisesti että hallitusti ja tasapainoisesti (Järvilehto, 2012, s. 103)

Myös luovan ongelmanratkaisun prosessi sisältää divergenssin (asian tai ongelman ja ratkaisujen avaaminen, ennakkoluuloton ideointi) ja konvergenssin (asian, ongelman ja ratkaisun kriittinen valinta ja sulkeminen). Divergenssi on avaamista ja konvergenssi sulkemista. Ovia ei voi sulkea ja avata yhtä aikaa. Samaan aikaan kun sytytetään nuotiota, sinne ei kannata kaataa vettä. (Kantojärvi, 2012, s. 80)

Jokapäiväisessä elämässä ihmisiä haastaa kaikenlaiset tilanteet, jotka vaativat luovaa ongelmanratkaisua. Ongelman ratkaiseminen vaihtoehtoisilla ratkaisuilla on luovuuden osa, jota kutsutaan joustavaksi, erilaiseksi ajatteluksi. (Kuypers, 2018)

Kim Kuypers (2018) toteaa tutkimuksessaan, että eriytyvä (divergentti) ajattelutapa on keskeinen uuden ideoinnissa ja esiin löytämisessä. Joustavuus ja vaihtoehtoisten

ratkaisujen löytäminen ovat yksi luovuuden osa. Divergentti ajattelu on erilainen kuin yhdentävä, jäykkä (konvergentti) ajattelu, joka kokoaa ideat yhteen ja varmistaa, että lopputulos soveltuu tarkoitukseensa. Divergentti ajattelu on osoittautunut hyödylliseksi joka päiväisessä elämässä. (Kuypers, 2018)

Oikean aivolohkon divergentti ajattelu on luovuuden perusta. Uteliaisuus, halu kokeilla, leikkisyys, rohkeus, henkinen joustavuus, vertauskuvallinen ajattelu ja esteettikka kaikki nämä ovat luovuuteen liittyviä ominaisuuksia. Divergentti älykkyyks on hajottavaa ja uutta synnyttävää (Järvilehto, 2012, s. 103)

Divergentti -ajattelu on ajatteluprosessi tai metodi, jota käytetään tuottaessa uusia ideoita kokeilemalla useita eri ratkaisuja. Sitä käytetään usein yhdessä termin konvergentti ajattelu kanssa, missä puolestaan edetään loogisin askelin kohti yhtä ratkaisua, joka joissain tapauksissa voi olla oikea ratkaisu. Divergentti -ajattelutapa tulee esiin tyypillisesti spontaanisti, vapaasti virraten ja ei-lineaarilla tavalla, jolloin useita ideoita muotoutuu ja niitä kehitetään edelleen. Useita mahdollisia ratkaisumalleja kokeillaan lyhyessä ajassa, ja odottamattomia yhteyksiä löydetään. Kun divergentti ajatteluprosessi on saatu päätökseen, järjestellään ideat ja tieto tarkempaan järjestykseen konvergentin ajattelun. Divergentti ajattelutapa merkitsee myös toisin ajattelemista ja mahdollistamienkin asioiden yhdistelyä. Se on myös omaperäistä ajattelua, joka mahdollistaa uusien yksityiskohtien löytämisen haettaessa mahdollista ratkaisua. On tärkeää ymmärtää, että molemmat ajattelutavat – divergentti ja konvergentti – edesauttavat luovan näkemyksen saavuttamista. (IV4j, 2018)

Hoitotyössä erilaisia ajattelutapoja käyttävät hoitajat saattavat ajattella samaan aikaan usealla eri tavalla. Taitava hoitaja on ”terveysetsivä”, joka hoitaa, havainnoi, yhdistää tietoa ja käyttää intuitiota hakiessaan tiedolle merkitystä. Taitava hoitaja etsii syvempää tietoa kyselemällä ja havainnoimalla sekä etsii tietoa omista tietolähteistään.

Usean ajattelutavan päällekkäisestä käytöstä hoitotyössä esimerkkinä on potilas, jonka tulisi pudottaa painoa minimoidakseen terveyshaittoja. Ylipainoa on ollut ajallisesti kauan. Hoitaja kyselee, yhdistää ja havainnoi dataa yhdessä potilaan kanssa, mitä syvemmälle prosessissa mennään sen taitavammin hoitosuunnitelma rakentuu. Pelkät käteen annetut ohjeet eivät riitä, tarvitaan dataa, jolla päästään hoitotyön diagnoosiin ja sitä kautta potilaan terveyshaittojen minimointiin. Edellä kuvattuun prosessiin tarvittiin hoitajan kykyä pohtia ihmistä kokonaisuutena, ongelman uudelleen määrittelyä ja uusia hoito-ohjeita. Potilaan ja hoitajan tulee olla samaa mieltä hoitolinjoista. Avoimella mielellä, joustavuudella, kuuntelemisella, päättelyllä sekä faktojen ja havaintojen avaamisella vuorovaikutuksessa, päästään todennäköisesti kumpaan osapuoleen tyydyttävään loppuratkaisuun. (Ruenfeld & Scheffer, 2015 s.24)

6.2 Luova ongelmanratkaisu Edward De Bonon mukaan

Malmelinin & Poutasen (2017) mukaan alun perin maltalaisen psykologi Edward de Bonon ajattelun luovat lähestymistavat ja ongelmaratkaisumenetelmät ovat tunnettuja ympäri maailman. Hän loi käsitteen lateraalinen ajattelu, sen voi määritellä asen-

teiksi, käsitteiksi ja menetelmiksi, joiden avulla ohitetaan vakiintuneet skeemat ja ajatusmallit. Tällaista tietoista luovuutta on pyritty edistämään erilaisten menetelmien avulla. Lateraalinen ajattelu on yksi hänen huomattavimmista luovuuden edistämisen menetelmistä. Sen mukaan luovuutta voidaan edistää tietoisella lateraalisella eli sivusuuntaisella ajattelulla, joka tarkoittaa eräänlaista tietoista näkökulmien vaihtamista.

De Bonon mukaan ajattelemme normaalisti suoraviivaisesti, loogisesti A:sta B:hen. Ajatusten lukkiutuessa johonkin, tarvitaan Lateraali-siirtyminen, jolloin pakotamme itsemme tarkastelemaan asiaa uudesta näkökulmasta. Sen tarkoituksena on haastaa perinteisiä ajattelumalleja. Lateraaliossa ajattelussa me yritämme tehdä täsmälleen siten kuin vitsissä tapahtuu. ”Yritämme siirtyä päätieltä sivutielle. Jos onnistumme, voimme jälkikäteen, oivaltaa uuden asemapaikkamme arvon.” (Scott, 2004, s. 69) Aivot jäsentävät sinne kertyneet tiedot kokonaisuuksiksi, jäsentelyn jälkeen informaatiokokonaisuudet muuttuvat malleiksi ja skeemoiksi, joiden muuttaminen vaatii paneutumista ja keskittymistä. Niistä tule ajattelua ohjaavia itsestäänselvyksiä. On kuitenkin mahdollista ohittaa näitä malleja ja notkauttaa niitä toiseen suuntaan. (De Bono, n.d.)

Mieltä rajoittavien kaavojen murtaminen tai muuttaminen tietoisesti auttaa luovaan ongelmanratkaisuun. De Bono uskoo, että jokainen voi oppia lateraalisen ajattelun. Loogiossa ajattelussa ongelmaa lähestytään vaiheittain yksipuolisesti, loogiossa edeten. Lateraaliossa ajattelussa pyritään lähestymään ongelmaa täysin uudesta näkökulmasta, purkaen vanhoja totuttuja kaavoja. Lateraaliossa ajattelusta on iloa silloin kun halutaan löytää uusi ratkaisu tai kun tarvitaan tuoreita ideoita. (Hiltunen, n.d.)

Peruseriaate on vaihtoehtojen löytäminen ja sen tosiasian sisäistäminen ja uskominen, että vaihtoehtoja on olemassa. Ensimmäinen esimerkki kertoo miehestä, joka pääsi pikkukylältä kaupunkiin postiauton mukana postittamalla itselleen kirjeen edellisenä päivänä. Provokaatio on olennainen osa lateraaliossa ajattelua, sen avulla mieli saadaan pois vakiintuneilta urilta. Huumori ja hulluimmatkin ajatukset saattavat johtaa Esimerkkinä de Bono mainitsee miehen, joka kirjoitti brittihallitukselle 30-luvulla ehdotuksen, että hallitus voisi suunnitella radioaalton, millä voisi ampua lentokoneita alas, ministerin päällikkö hylkäsi ajatuksen suoralta kädeltä. Ministerin avustaja mietti ja pohti ajatusta, lopulta hän ehdotti radioaaltojen hyödyntämistä paikallistamiseen. Näin syntyi tutka. (De Bono, n.d.)

Toinen de Bonon idea, joka on johtanut lainsäädäntöön, jonka mukaan jokaisen joen rannalle rakennetun tehtaan tulee ottaa vesi oman jäteveden laskupaikan alapuolelta. Eli saastuttava tehdas on joenrannalla itsensä alapuolella ja joutuu itse ensimmäisenä kosketuksiin omien jätteidensä kanssa. Lateraaliossa ajattelua voi tietoisesti provosoida esimerkiksi hylkäämällä kaikki ennakoita muodostetut käsitykset. Esimerkkinä de Bono mainitsee kahvikupin, jos unohtamme mielessä olevat ajatukset kupista, uusia ideoita saattaa syntyä vaikka kuinka paljon; eri muotoisista, kolmikulmaisista kupeista, lasikupeista, syötävistä kupeista jne. (De Bono, n.d.)

Lateraalista ajattelua soveltaen De Bono on kehittänyt kuuden ajatteluhatun menetelmän, joka soveltuu esimerkiksi ryhmien luovuuden kehittämiseen. Kuusi ajatteluhattua on metaforisia apuvälineitä käsitteillä olevan asian käsittelyyn. Metodiat käytetään eri puolilla maailmaa erityisesti yritysmaailmassa ajattelun ja keskustelujen apuvälineenä, yleensä ryhmä käyttää saman väristä hattua yhtä aikaa. Kullakin kuudella hatulla on oma värinsä ja ne edustavat tiettyä näkökulmaa: 1) Musta hattu edustaa kriittisyyttä, se on looginen. 2) Punainen on intuitiota ja tunnetta ja sallii tunneperäiset ilmaukset ilman selityksiä. 3) Valkoinen hattu kuvastaa objektiivisuutta, faktoja ja lukuja, joiden alkuperät ilmoitetaan. 4) Keltainen hattu kuvastaa etuja, visioitaan ja halutaan saada asiat tapahtumaan. 5) Vihreän hatun alla hullutellaan ja kehitetään uusia ideoita. 6) Sininen hattu edustaa käytännöllisyyttä, tarkkailee ja miettii keskustelun kulkua. Sinisen hatun kanssa tehdään yhteenvedot ja suunnitelmat. (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 132)

6.3 Vapaa assosiaatio ongelmanratkaisu menetelmänä

IV4J - Innovation in VET for Jobs and Employment -hankkeen (2018) tutkijat ovat sitä mieltä että, "vapaa assosiaatio" on termi, joka perustuu yhdysvaltalaisen psykoanalyttikon A. A. Brillin virheelliseen käännökseen. Freudin menetelmän täsmällinen nimi on vapaiden mielijohteiden menetelmä. Vapaiden assosiaatioiden menetelmässä potilaalle annetaan ohje: "Kerro, mitä sinulle tulee mieleen tästä!", johtopäätöksiä tehdään kuuntelemalla ja pohtimalla mieleen tulleita asioita. Vapaa assosiaatio on joustavaa, sujuvaa ajattelua. Sitä voi harjoitella etsimällä yhteyksiä erilaisten objektien välillä. Mitä useammalla tavalla ne liittyvät toisiinsa, sitä joustavampaa ajattelu on. (IV4J, 2018)

Tieteen termipankissa (2018) se on määritelty vapaa assosiaatio kirjoitustekniikan näkökulmasta, siinä esimerkiksi sana toimii simulaattorina seuraavalle sanalle, vaikka loogista yhteyttä ei olisi havaittavissa. Vapaassa assosiaatiossa ongelman lähestyminen luovasti ja kekseliäästi on pitkälle kiinni omasta jo opitusta tavasta ajatella tai omasta kyvystä muuttaa ajatuksiaan. Tietoinen ongelmanratkaisu on ehkä paras tapa harjoitella luovaa ongelmanratkaisua, ratkaisevaa onnistumisessa on oma motivaatio ja halukkuus paneutua asiaan. Avoimessa, vapaan assosiaation prosessissa henkilö keksii eri ratkaisumalleja, hän ehkä rikkoo rajoja tai vanhoja malleja päästäkseen uusiin ratkaisuihin. Menetelmiä voi ja niitä kuuluu vaihdella, niitä voi käyttää vuorotellen tai yhdessä samaan aikaan. Koska prosessi sisältää luovaa ajattelua, prosessissa esiintyy usein uusia ja odottamattomia mahdollisuuksia ratkaista ongelma ja siitä voi syntyä odottamattomia ideoita. (Sahlberg, ym. 1993. s. 45)

6.4 Luovaa ongelmanratkaisutaitoa edistävä seikat

Luovaan ongelmanratkaisuun vaikuttavia tekijöitä löytyy tämän kirjallisuuskatsauksen mukaan niin yksilöistä kuin ympäristöstäkin. Saku Tuominen (2015) pohtii kirjassaan "Luova järkevyyt" nykytyön ongelmaksi sen, että ongelman näkeminen johtaa

todella harvoin sen korjaamiseen eli opimme ei- havaitsemaan ongelmia, hän on sitä mieltä, että se selittää työpaikolla vuosia jatkuneita ongelmia. Hänen mukaansa on myös toisenlainen tapa suhtautua tai tehdä asioita, ongelmiin voi suhtautua kuin lapsi aikuisen resursseilla esittää paljon ihmetteleviä kysymyksiä ja hakea sitä kautta uusia tapoja toimia: Miksi pitää olla kokouksia? Miksi niissä pitää istua?

Hoitotyön suullisen raportoinnin ja työvuorojen kirjallisen suunnittelun pohtiminen lapsen näkökulmasta voisi olla luovuutta edistävää. Miksi suullinen raportit pidetään istuen kansliassa? Miksi vuorot vaihtuvat tasatunnein? Olisiko mahdollista siirtyä muuhun malliin työvuorojen suunnittelussa?

Nykytyön ongelmaa pohtii myös Hakala (2013) ja viittaa tekstissään jo grand old man J. P. Guilfordiin, joka jo vuosikymmeniä sitten määritteli yhdeksi luovan ihmisen piirteeksi havaita ongelmia. Hänen mukaansa todellinen luovuus on myös realismia, jolloin se liittyy meidän arkeemme ja tarpeisiimme. Hoitotyö on hyvin käytännönläheistä ja ongelmia joudutaan ratkaisemaan päivittäin. Ongelmien havaitseminen ja niihin tarttuminen edesauttavat hoitajien luovuutta työssään. (Hakala, 2013, s. 140)

6.4.1 Yksilökohtaiset tekijät

Persoonallisuutta on tutkittu psykologian historiassa melko paljon. Harvassa tutkimuksessa kuitenkin yhdistyy luovuuden ja persoonallisuuden tutkimus. Lähinnä on tutkittu sitä, millä eri tavoin luovan ihmisen persoonallisuutta, temperamenttia tai asennemaailmaa voidaan kuvata ja eritellä. Uusikylä (2012) erottaa tyypillisiä piirteitä seuraavasti: huumorintajuisuus, voimakkaasti tunteva, utelias, ideoilla leikittelevä, intuitiivinen, keskittymiskykyinen, kurinalaisesti työskentelevä, kilpailunhaluinen, riskikä ottava, vastaanväättävä, epäselviä tilanteita sietävä, epäsovinnainen. Edellisestä voimme vain todeta, että luovan persoonallisuuden piirteet voivat olla hyvin moninaisia. (Uusikylä, 1999, s. 20-24)

Yksilöiden henkilökohtaiset ajatukset ja näkemykset ovat keskeisiä luovan toiminnan kehittämisessä. Ne tarjoavat näkökulmia ja keinoja luovuuden kehittämiseen työyhteisössä. Ongelmien ratkaiseminen vaatii luovan ajattelun taitoja ja harjoittelua, kun taas uusien haasteiden ja ongelmien tunnistaminen edellyttää erityisesti alakohtaisen tiedon ja osaamisen kartuttamista. Heidän mukaansa kyky ymmärtää vallitsevia olosuhteita ja tapahtuvia tilanteita. Yksin on vaikea olla luova työyhteisössä tai ainakaan viedä ideoita eteenpäin. Oman elämän luovuus on toinen asia. Siksi on tärkeää tuntea ja tunnistaa myös ryhmässä tapahtuvan ongelmaratkaisun ilmapiiriin syntymiseen. Siihen me kaikki voimme vaikuttaa omalla esimerkillä. (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 134-143)

Hoitajien luovaa ajattelua edistäviä tekijöitä työyhteisössä on hyvä ilmapiiri, toiminnan vapaus, johtamistyyli sekä aika ja resurssien riittävyys. Hoitajien persoonalliset piirteet kuten rohkeus, joustavuus, havainnointikyky ja kertynyt ammattitaito edesauttavat hoitajien luovuutta työssään. Joustavuus tarkoittaa sitä, että kuunnellaan toisten mielipiteitä, huomioidaan oikeasti hoitotyön periaatteita, hiotaan omaa

asennetta sallivaan suuntaan ja annetaan jokaiselle mahdollisuus ilmaista itseään. (Linqvist & Rokkanen, 2006, 11)

Yksilön olisi hyvä opetella rikkomaan sääntöjä, poistumaan sääntöloukussa. Einstein esimerkiksi oli täydellinen sääntöjen rikkoja. Hän inhosi järjettömiä sääntöjä ja jou-
tuikin toistuvasti ongelmiin, vaikka oli hyvä oppilas. Ongelmien ratkominen vaatii
sääntöjen rikkomista, se vaatii myös oikeaa asennetta, uskallusta. Tyhmät kysymyk-
set ovat erinomainen tapa rikkoa sääntöjä, kannattaa pyytää selvennystä aina kun sil-
tä tuntuu (Thorpe, 2004, s. 103-174)

Myös asenteisiin voi vaikuttaa kysymyksillä, mitä hyötyä ongelman olemassaolosta
on meille, miten saan itseni aktiivisesti silloin kun ei huvita, miten voisimme auttaa
muita suhtautumaan kaikkeen uuteen arvostaen. Ongelman voi hänen mukaansa
nähdä mahdollisuutena, kun suurempi kokonaisuus ja tarkoitus ovat selvillä. (Kanto-
järvi, 2012, s. 11)

Hoitotyössä kriittistä ajattelua ja luovaa ongelmanratkaisua edistää niiden kytkemi-
nen osaksi koulutusta, problem based learning voi auttaa hoitajia kehittämään on-
gelmanratkaisutaitojaan. (Chen, 2013 s. 2)

6.4.2 Yhteiskunnasta ja ympäristöstä johtuvat tekijät

Ongelmanratkaisutaitoihin keskeisesti vaikuttava tekijä on yksilön ymmärrys muuttu-
vasta ympäristöstä. Viimeksi huomiota on suunnattu myös organisaatioiden ja työyhtei-
teisöiden innovatiivisuuteen. Suomen työelämän kehittämisstrategiassa vuoteen
2020 todetaan innovoinnin, tuottavuuden sekä työyhteisöjen terveyden ja hyvin-
voinnin vahvistaminen kilpailukyvyyn edellytyksiksi. (Heikkilä, 2018) Yhteiskunnan
toimivuus perustuu vuorovaikutukseen ja oman persoonan merkitys ammattiosaami-
sen perustana on yhä merkittävämpi. Yksilöityminen on yksilön vastuuta organisaatio
vastuun sijaan. (Simonen, 2000. s. 27)

Malmelinin & Poutasen (2017) mukaan luovuuden tutkimuksessa on todettu vuoro-
vaikutuksen lisäävän uuden tiedon etsintää. Rungas vuorovaikutus auttaa keräämään
riittävästi tietoa käsiteltävästä tai ratkaisua vaativasta aiheesta, mikä johtuu siitä, et-
tä vuorovaikutuksessa ihmiset yleensä pyrkivät mukauttamaan ajatuksiaan ja näke-
myksiään sekä pyrkivät kohti yhteistä näkemystä.

Useissa julkisen sektorin ammattiteissa, kuten terveydenhuollossa, osaamisen ydin on
perinteisesti ollut organisaation toimintatavan oppiminen, ei sen kyseenalaistami-
nen. Työtä on ohjannut ammattietiikka ja säännöt, lisäksi joka toimialalla on oma his-
toria, kulttuuri ja pääoma, jotka voivat olla muutoksen esteitä. (Simonen, 2000. s.
59).

Järvilehto (2012) pohtii blogissaan sitä, miten tulevaisuuden työ edellyttää joust-
vuutta ja kiinnostusta omaa työtä kohtaan. Harvard Business Review-lehden mukaan
innostuneet ja joustavat tekijät ovat 16 % tehokkaampia ja sitoutuneempia työpaik-

kaansa. Hänen mukaansa tutkimukset ovat osoittaneet yksiselitteisesti, että innostus ja paneutuminen on monin verroin mekaanista tekemistä tehokkaampaa. Hänen mukaansa mekaanisen työn aika on ohi, muuttuvan maailman edellytys on ketterää ja joustavaa ajattelua. Innostustalous, yhteiskuntaa, jossa ihmiset lähtevät innoissaan työhön. ” Bob Dylan totesi kerran, että ihminen on menestyjä silloin kun hän herää aamulla ja menee illalla nukkumaan – ja tekee siinä välissä niitä asioita, joita haluaa. Innostunut ihminen kehittyy alallaan jatkuvasti paremmaksi. Innostusyhteiskunta on aitojen menestyjien yhteiskunta.” (Järvilehto, 2012)

Kun toimintaympäristö muuttuu monimutkaisemmaksi, tulee luovuus ja uudistaminen osaksi yhä useampaa työtehtävää ja projektia. Kaikki työ sisältää jonkinlaista ongelmienratkaisemista sekä luovaa ajattelua. Pyrkimys tulisi olla, että luova ongelmanratkaisu olisi luonteva osa arkea. Monet ammattialat muuttuvat nopeasti digitalisaation myötä, työelämässä tarvitaan luovuutta uusien toimintamallien, ajattelumallien kehittämiseen. Maailman talousfoorumin (World Economic Forum, WEF) Future of Joy- tutkimuksen yhteydessä esitettiin, että niin sanotun neljännen teollisuuden vallankumouksen seurauksena vuonna 2020 tulee olemaan vain kolme tärkeää työelämässä tarvittavaa taitoa, ne ovat kompleksisten ongelmien ratkaiseminen, kriittinen ajattelu ja luovuus. (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 80)

6.5 Luovan ongelmaratkaisun oppimisen vaiheet

Aktiivinen yksilö on lähtökohta sille, että rakenteista ja prosesseista on hyötyä ja ne tuottavat niitä sosiaalisia innovaatioita, jotka kestäväällä tavalla kehittävät palvelutuotantoa ja työelämää. Asiakasrajapinnassa työskentelevät ovat avainasemassa tuotettaessa uusia tapoja vastata asiakkaiden monimutkaistuviin tarpeisiin. He saavat jatkuvaa palautetietoa asiakastarpeista ja niiden nopeista muutoksista. Lisäksi henkilöstön osaaminen on kasvanut ja yhä useammalla on entistä enemmän kykyä nähdä laajoja kokonaisuuksia ja osallistua monimutkaisten ongelmien ratkaisemiseen (Alasoini, 2010, s. 18-23)

Kantojärvi (2017) on analysoinut kirjassaan ”Fasilitointi luo uutta” käsitettä creative problem solving process, jonka uranuurtajia ovat Alex Osborne ja Sidney Parnes. Pohjois-Amerikassa, Buffalossa on edelleen suuri luovien ongelmaratkaisujen tutkijoiden ja kehittäjien yhteisö. Kantojärven mukaan luovan ongelmaratkaisun prosessissa voi uudelleen määritellä ongelmia, saavuttaa aidosti uutta ajattelua ja viedä ratkaisut käytäntöön. (Kantojärvi, 2012, s. 23)

Taulukossa 2 esitellään Lavosen ja Meisalon (2018) luovan ongelmanratkaisun työtapoja esimerkkinä hoitotyö. Keskeistä on huomioida myös poisopittavat työtavat luovan ongelmanratkaisun toteutumisen edellytyksinä.

Taulukko 2. Luovan ongelmanratkaisun työtavat hoitotyössä Lavosta ja Meisaloa (2018) mukailten

Työskentely hoitotyön ongelmanratkaisu prosessissa	Tavoitteellinen työskentely hoitotyössä	Perinteinen, poisopittava tapa työskennellä hoitotyössä
Ongelman tai kehittämistarpeen havaitseminen	Tietoisesti havainnoidaan parannusmahdollisuuksia esim. työtavoissa, organisaatiossa, johtamisessa.	Havaitaan epäkohtia, mutta ei toimita niiden parantamisen puolesta
Asennoituminen muutokseen	Pysytään sitkeästi myönteisenä, vaikka uusia ideoita ei heti "ostettaisikaan"	Hermostutaan helposti ja kritisoidaan kielteisesti uusia ideoita.
Kyky tuottaa uutta, ideoita	Esitetään ja ideoidaan paljon, josta valitaan parhaat ehdotukset	Liian usein tartutaan ensimmäiseen ideaan ja pitäydytään siinä
Suhtautuminen muiden innovatiivisuuteen	Avoin asenne, nähdään muiden ideoiden hyvät puolet ja ideoidaan mahdollisia parannuksia niihin	Ei suostuta näkemään toisten ideoita, arvioidaan ja kritisoidaan ne välittömästi kuoliaaksi
Suhtautuminen omaan innovatiivisuuteen	Suhtaudutaan omiin ideoihin niin kuin muidenkin, tasapuolisesti	Yli-ihastuminen omaan ideaan, herkkyyys sitä kohtaan tulevaan arviointiin
Tieto ja sen kerääminen	Hankitaan paljon tietoa lukemalla kirjoista, internetistä, multa ihmisiltä, tutkimustuloksia vastaavasta aiheesta	Tietoa ei hankita, haetaan toisilta omat optiot, varastetaan
Erilaisuus/moninaisuus	Kuunnellaan muita, tehdään muistiinpanoja, esitetään tarkentavia kysymyksiä, reflektoidaan käytäntöjä	Ei kuunnella muita kuin itseään
Laaja-alaisuus, avoin mieli	Esitetään paljon erilaisia näkemyksiä, hyväksytään kaikkien näkemykset	Tyrmätään muiden näkemykset
Tapa ajatella	Mielikuvien käyttö, lennokuus, assosiaatiot	Käytännöllisyys, realismi, itsepäisyys
Epäonnistumisen riskit uuden kehittämisessä	Harkitut riskit, hyväksytään epäonnistumiset ja ajatuksella kohti uutta nousua	Pelätään epäonnistumista, ei riskejä
Sitkeys	Sitkeys ja sisukkaasti loppuun asti	Yhteistyö turhauttaa ja työskentely lopetetaan
Omanarvontunto/ terve itsetunto	Huomioidaan ja tuetaan muita	Itsekeskeisyys, välinpitämättömyys muita kohtaan

Ongelmanratkaisu ei ole helppoa ja se edellyttää arvomaailman tuntemista, ongelmatilanteissa eri osapuolet antavat asioille eri merkityksiä, merkityksiä tulee analysoida koska niiden avulla voidaan tunnistaa ratkaisuvaihtoehtoja, esimerkkinä kirjassa on terveystyöntekijien ravitsemuksen ohjaus, jossa näkemykset voivat erota paljonkin. Ongelmanratkaisusta oppiminen on syvällistä, kun se kannustaa hoitotyöntekijöitä tarkastelemaan valppaasti ympäristöä ja havaitsemaan ongelmia. (Leino-Kilpi & Välimäki, 2014, s.76)

6.6 Luovan ongelmaratkaisun menetelmiä

Luova prosessi lähtee liikkeelle motivaatiosta, innostuksesta sekä perus tietojen- ja taitojen hankinnasta. Tiedot ja taidot luovat pohjaa itseilmaisulle ja tilaisuuksia inspiiraatiolle. Ongelmanratkaisuprosessi voidaan hahmottaa monin eri tavoin Virkkalan (1994) määrittelemässä ongelmanratkaisuprosessissa on nähtävissä kuusi eri vaihetta. Jokainen vaihe tulee suorittaa kokonaan, jotta ongelma tulee ratkaistuksi. Ongelmanratkaisuprosessissa keskeisessä asemassa, toimivien ja innovaatioiden syntymistä, kehittymistä sekä leviämistä tukevien rakenteiden ja käytäntöjen lisäksi, on innovatiiviseen toimintaan kykenevä työntekijä. (Alasoini, 2010 s.22) Toiset luovat prosessit pyrkivät jonkun käytännön ongelman ratkaisemiseen, toiset taas jonkin uuden ja ennalta tuntemattoman asian synnyttämiseen. (Malmelin & Poutanen, 2017, s. 54)

”Minä en ymmärrä, sanoin Puh, miten viisi askelta voi ratkaista esimerkiksi..umm..sen ongelman miten mehiläispuusta saa hunajaa”
(Allen & Allen, 2004. s. 22)

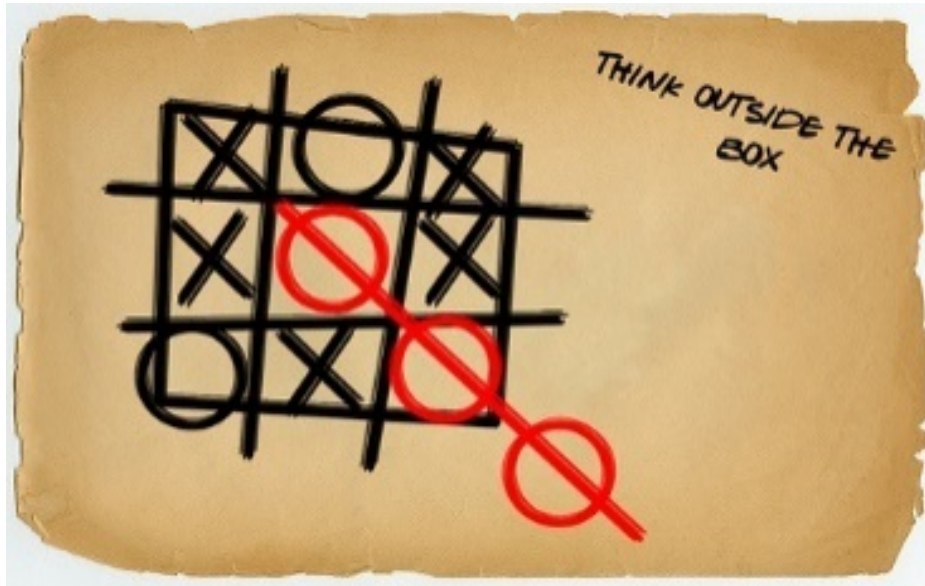
Perustana eettisen ongelmanratkaisulle pidetään alan ymmärrystä hoitotyön perustehtävistä ja eettisten normiston tuntemista ennen kuin voidaan määritellä ongelma, nimetä se ja rajata se. Esimerkkinä potilaan autonomiaan liittyvät ongelmat, kuten teho-osastolla tai ikääntyneiden hoitotyössä. Eli ongelmanratkaisun taustalla tulee olla tutkittua tietoa, kokemustietoa ja ongelmatilanteessa työskentelevien asiantietoa. (Leino-Kilpi, ym. 2014, s. 69-72)

Einstein ajatteli ongelmanratkaisuprosessin koostuvan neljästä askeleesta; Löydä ongelma, murra kaavoja, riko sääntöjä ja etene ratkaisuun. Hän tarttui itse hanakasti kiinni naurettaviinkin ideoihin ja lähti hakemaan mahdollisuuksia ratkaisuja. Hän etsi ratkaisuja mahdolliseen ongelmaan, leikki havainnoilla ja rikkoi sääntöjä, kunnes rikousta säännöistä muodostui yhtenäinen ratkaisu. (Thorpe, 2004. s. 21-22)

6.6.1 Ristinolla-peli

Esimerkkinä sääntöjen rikkomisesta on mahdollistavien ongelmien voitto ristinollapelissä (Kuvio 1.), voitto voi tuntua siinä mahdolliselta. Sen voi ratkaista rikkomalla sääntöjä esimerkiksi ylimääräisellä siirrolla tai hyödyntämällä kaverin merkkejä, miksi rajoittua vain omiin merkkeihin (ideoihin) ja voitonkin voi määritellä joustavasti.

Voiton suuri este on sääntö, että jonkun pitää hävitä. Säännön rikkominen saattaa sotia yleistä mielipidettä vastaan, mutta olisiko koskaan keksitty mitään suurta, jos yleinen mielipide olisi ratkaissut asiat. Säännön rikkominen perustuu henkiseen joustavuuteen. Einsteinin mukaan terve järki on ennen 18 vuoden ikää opittuja ennakkoluuloja. (Thorpe, 2004, s. 12-16)

Kuvio 1. Voitto ristinollassa sääntöjä muuttamalla (Investingforme.com, 2018)

Ristinolla-peli on helppo voittaa tekemällä kaksi samaa merkkiä peräkkäin, huijaamista? Ehkä, mutta se toimii. Ylimääräisiä siirtoja joudutaan tekemään esimerkiksi sodassa ja liike-elämässä. Hoitotyössä sääntöjen rikkominen hoidollisissa toimenpiteissä on kielletty ja toisinaan jopa vaarallista, mutta joillakin hoitotyön osa-alueilla, kuten mielenterveystyössä se voi yksinkertaisemmillaan olla potilaan tarkempaa kuuntelua. Työyhteisöissä sääntöjen rikkominen voisi joskus olla uutta luovaa ja kannustavaa sekä työntekijälle itselleen että koko työyhteisölle.

Seuraavassa taulukossa (Tauluko 3) on esitelty luovaan ongelmanratkaisuprosessiin sovellettavissa olevia menetelmiä ja ajattelutapoja (Virkkala, 1994, s. 19) esimerkkinä hoitotyö ja diabetesta sairastava potilas.

Taulukko 3. Luova ongelmanratkaisuprosessi, menetelmät ja ajattelutavat hoitotyössä Virkkalaa (1994) mukailten

ONGELMANRATKAISU-PROSESSI (kokonaiskuva prosessista)	MENETELMÄT (työkalut luovaan ajatteluun, aivojumppaa ongelmanratkaisuprosessin eri vaiheissa)	AJATTELUTAVAT (positiiviset asenteet)
1. ONGELMA (esim. diabetesta sairastava potilas)	1.1 Kj-menetelmä ongelmien löytämiseksi 1.2 Kalanruotokaavio ongelmien löytämiseksi 1.3 Ongelmien hierarkia	Lennotuuden ja käytännöllisyyden vaihtelu prosessin eri vaiheissa
2. TOSIASIAT (esim. potilaan korkea verenokeri, huonot ruokatotumukset)	2.1 Henkilökohtaisten näkemysten hyödyntäminen, avoin kuuntelu 2.2 Faktat, mitä tiedetään, viralliset hoitolinjaukset	Alustavien ideoiden positiivinen käsittely, toisten kuuntelu ja tukeminen
3. IDEAT (esim. kaikki mahdollinen ja mahdoton, mukaan vaikka lupaus parantaa maailmasta diabetes, www.virtahealth.fi)	3.1 Aivoriihi 3.2 Kaukaiset ajatusmallit 3.3 Osbornen kysymyslista	Lennotuus luottamus siihen, että ideoita syntyy, kyky pitkittää ideointivaihetta
4. RATKAISU (esim. kaikki vaihtoehdot huomioidaan, potilas mukaan päätöksentekoon)	4.1 Kolme plussaa ja miten 4.2 Casmirin menettely, pistearvostelu	Asioiden monipuolinen tarkastelu monesta eri näkökulmasta
5. HYVÄKSYTTÄMINEN (esim. päättävä taho, lääkärit, hoitajat, potilas, omaiset)	5.1 Osallistumisen/toteutumisen eri tilanteissa 5.2 Esittelymenetelmän valinta päättäjille	Kyky harkittuihin riskeihin, halu luovuuteen, ongelmat ovat haasteita ratkaistaviksi, itsetunto/rohkeus
6. VIIMEISTELY JA TOTEUTUS (esim. potilaan kannustus, henkilökunnan motivointi)	6.1 Piste i:n päälle 6.2 Simuloinnit, kokeilut	Ajanhallinta, toisten kannustaminen, peräänantamattomuus, sitkeys

Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan taulukkoon liittyviä käsitteitä yksityiskohtaisesti.

1. Ongelman tunnistaminen/havaitseminen

Ongelmanratkaisuvaiheessa 1 ongelma tulee havaita ja määritellä alustavasti. Helppointa ongelman huomaaminen on silloin, kun se vaikeuttaa omaa toimintaa, jolloin ongelma tulisi korjata oman toiminnan parantamiseksi. Vaikeinta ongelman huomaaminen on silloin, kun ei ole tunnistettu mitään vaikeuksia nykyisessä toiminta-

mallissa. Joskus ympäristön muutokset paremman ratkaisun kehittämiseksi voi olla syy miettiä uutta näkökulmaa, mikä ei nykyisessä mallissa toimi kun ympäristö muuttuu. Aluksi on hyvä määritellä ongelma, jotta saadaan alustava tieto siitä missä ongelma sijaitsee ja mikä se itse asiassa on. Muutoksen tarpeen ja mahdollisuuden huomaaminen on keskeistä ongelman tunnistamisvaiheessa. Usein eri henkilöt huomaavat tarpeet ja toiset mahdollisuudet, jolloin tarvitaan myös kykyä ja halua kehitystyöhön. (Thorpe, 2004. s. 29)

Leino-Kilven ja Välimäen (2014) mukaan hoitotyöntekijöiden kokemat keskeisimmät eettiset ongelmat liittyvät hoidon toteuttamiseen, hoitopaikkaan, läheisten kohteluun, ammatilliseen rooliin ja potilaan oikeuksiin liittyviin ongelmiin. Heidän mukaansa niihin kuuluvat lääkityksen riittävyys, elämää pitkittävät hoidot, kuolevan potilaan hoitopaikan valinta, läheisten epärealistiset odotukset hoitoa kohtaan, tiedonkulku hoitotiimin kesken, eri ammattiryhmien erilaiset käsitykset hoidosta. (Leino-Kilpi & Välimäki, 2014, s. 317)

1.1 KJ-menetelmä ongelmien löytämiseksi

Kawakita Jiro, japanilainen antropologi kehitti menetelmän vuonna 1951 erilaisten kulttuurien tutkimukseen. Hänen mukaansa ensin kaikki ongelmaa koskevat havainnot kirjoitetaan muistilapuille. Toiseksi tutkitaan huolellisesti kaikki havainnot ja samankaltaiset havainnot ryhmitellään omiksi ryhmikseen, jotka nimetään jonkin samankaltaisuuden perusteella. Ryhmistä tehdään nippuja, joiden päällimmäisenä on ryhmän nimi. Ryhmittelyä jatketaan, kunnes ryhmiä on alle 10. Kolmanneksi asetetaan niput suurelle paperiarkille ja piirretään ryhmien välille viivoja, jotka kuvaavat syy- ja seuraussuhdetta, ristiriitaa jne. Viimeiseksi kartasta tehdään sanallinen selitys. (Lavonen & Meisalo, 2018)

1.2 Kalanruotokaavio ongelmien löytämiseksi

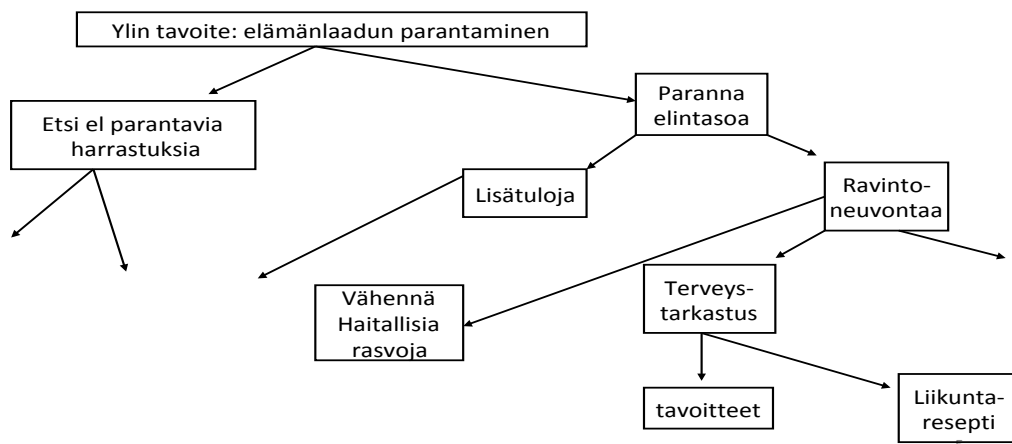
Kalanruotokaavio edustaa syy- ja seuraussuhteeseen pohjautuvaa kaaviota, jossa kartoitetaan ryhmän jäsenten havaintoja ongelmaan vaikuttavista tekijöistä. Havainnot ryhmitellään syy- ja vaikutussuhteiden mukaan kalanruodon muotoon. Kukin ryhmä nimetään ja nämä muodostavat kalanruodon. (Lavonen & Meisalo, 2018)

1.3 Ongelmien hierarkia

Thorpen (2004) mukaan kaikki ongelmat ovat osa tavoitteiden hierarkiaa. Hänen mukaansa on siis olemassa ongelma, jonka voi jakaa hierarkisesti osiin (Kuvio 2) ja ratkaista ne osa kerrallaan. (Thorpe, 2004, s. 31)

Ongelmien tavoitteiden hierarkia:

Ylöspäin MIKSI? Alaspäin Miten?

Kuvio 2. Ongelmien tavoitteiden hierarkia (Thorpe, 2004, s. 31)

2. Tosiasioiden tunnustaminen

Tosiasioiden tunnustamisvaiheessa on tärkeää etsiä tietoa, jonka avulla ongelma saadaan ratkaistuksi. Tieto voi olla yhtä hyvin kvantitatiivista kuin kvalitatiivistakin. Ongelman analysointivaiheeseen on olemassa hyviä menetelmiä, joilla voidaan selvittää ongelman perimmäisiä syitä. Usein ongelmien havaitseminen ja tosiasioiden tunnustaminen tapahtuvat samanaikaisesti. Esimerkiksi KJ-menetelmässä kaikki mahdollinen tieto kerätään kerralla, jonka jälkeen ne luokitellaan eri alaluokkiin. Sen sijaan faktapohjaiset tiedot esimerkiksi tieteelliset tiedot kerätään useassa vaiheessa yhdessä sovitulla tavalla. (Virkkala, 1994, s. 26)

3. Ideavaihe ongelmien ratkaisemiseksi

Ideavaiheessa kerätään ryhmän jäsenten ehdottamia ideoita havaitun ongelman ratkaisemiseksi. Tässä vaiheessa on tärkeää, että ongelma on määritelty kunnolla ja ongelman perimmäiset syyt on selvitetty. Ideavaiheessa on myös tärkeää huomioida, ettei arvostella muiden ideoita, jotta saadaan kootuksi mahdollisimman paljon uusia ideoita. (Lavonen & Meisalo, 2018).

3.1 Aivoriihi

Aivoriihi on klassinen menetelmä, jossa pienryhmän jäsenet esittävät omia, jopa järjenvastaisia, ideoita. Peruseriaatteena aivoriihessä on, että määrä tuo laatua. Aivoriihessä myös jo esitettyjä ideoita voi jalostaa. (Lavonen & Meisalo, 2018).

3.2 Kaukaiset ajatusmallit

Kaukaiset ajatusmallit -menetelmä perustuu tekniikkaan, jossa otetaan pohdittavaksi jokin asia, joka ei viittaa lainkaan ongelmaan. Sen jälkeen otetaan esille jokin sitä kuvaava ajatus, jota pyritään soveltamaan itse ongelmaan. Se on analogista ajattelua arkisiin ja innovatiivisiin ideoihin. Analogisessa ajattelussa tässä yhteydessä tarkoitetaan, että tarkasteltavissa asioissa tai ilmiöissä löytyy yhtäläisyyksiä ennestään tuntemattomien ominaisuuksien suhteen.

- Valitse tarkasteltava ongelma-alue
- Valitse ongelma-alueen ulkopuolelta kappale, eliö tai ilmiö
- Laadi ajatusmallin ominaisuuksista lista

Esimerkki 1: Kehitetään tämän ajatusmallin avulla uusi kynttilänjalka.

Kaukaiseksi ajatusmalliksi voi valita lapion. Lapion ominaisuuksia on kova, pitkä, soikea laippa, puusta, metallista, käytetään hiekan, mullan, soran lapiointiin, ojan kaivamiseen. Lapion kovuudesta voi ideoida kovan kynttiläjalan; kovan näköisen, materiaaliltaan kovan, lapion muotoisen, lapion kahvan muotoisen pidikkeen; lapion muotoinen kynttilänjalka. Tämä puolestaan synnyttää idean siitä, että kynttilänjalka voi toimia myös puisten tulitikkujen pidikkeenä ja siihen voi lisätä metalliosan, josta tikun voi raapaista. Kun jokainen lapion ominaisuus on käyty läpi, saadaan paljon uusia ideoita kynttilänjalaksi. Lopullinen kynttilänjalka on varmaan usean uuden ominaisuuden yhdistelmä. (Lavonen & Meisalo, 2018).

Esimerkki 2: Lavosta & Meisaloa (2018) mukailen kehitetään uusi osallistava hoitotapa psykiatriseen osastohoitoon. Kaukaiseksi ajatusmalliksi otetaan Big Brother tv-ohjelma, jota seuraamalla pystyi havainnoimaan slummin asukkaiden eron suhteessa paratiisin asukkaisiin. Slummin asukkaat elivät huonommalla ravitsemuksella kuin paratiisin asukkaat, slummin asukkaat seurasivat paratiisin asukkaiden ilon pitoa vierestä ja huomasivat miten huolettomuus toi ihmissuhteisiin jännitteitä, slummin asukkaat joutuivat päivittäin ratkomaan selviytymiseen liittyviä ongelmia ja sitä kautta he oppivat luottamaan toisiinsa sekä oppivat ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Tämä synnyttää idean siitä, voisiko osastolla olevat potilaat ratkaista hoitoon liittyviä asioita. Osastolla oleville potilaille voisi antaa tehtäviä ratkaistavaksi yksin, pareittain ja ryhmässä. Kolme masentunutta pohtii parasta ruokavaliota itselleen, hankkivat tietoa siitä ja kertovat sen muille. Pareittain pohditaan itsemurhan vaikutusta muuhun perheeseen, hankitaan tietoa ja esitetään asia muille saman ongelman kanssa paininville. Osastolla oleva ulkoilukäytäntöä halutaan muuttaa, potilaille annetaan ongelma

ratkaistavaksi, mikä taas voi kehittää potilaiden kykyä ratkaista ongelmia omassa elämässä.

3.3 Osbornen kysymyslista

Osbornen kysymyslista (Kuvio 3) on ongelmanratkaisumalli, jossa vastaamalla kysymyksiin, saadaan uusia ideoita. Kysymykset ovat tyyppiä: voinko muuttaa, pienentää, kääntää, korvata, käyttää toisiin tarkoituksiin? (Lavonen & Meisalo, 2018)

Kuvio 3. Osbornen kysymyslista (Lavonen & Meisalo, 2018)

4. Ratkaisuvaihe

Ratkaisuvaiheessa pitää esille tulleet ideat arvioida, jotta ongelmaan saadaan ratkaisu. Ratkaisun tulisi olla paras mahdollinen, jotta ongelma ei ilmestyisi ihan heti uudestaan.

4.1 Kolme plus ja miten -tekniikka

Kolme plus ja miten -tekniikassa haetaan jokaisesta ideasta kolme hyvää puolta ja sen jälkeen pohditaan, miten idea olisi mahdollista toteuttaa.

Esimerkiksi jos diabetesta sairastava potilas haluaa kokeilla vähähiilihydraattista dieettiä, vaikka dieetti olisi virallisten hoitosuositusten vastainen, siitä haetaan kolme hyvää puolta yhdessä potilaan kanssa ja kysytään lopuksi potilaalta, miten tämän voisi toteuttaa ruokavalion turvallisesti tosiasioihin pohjautuen. (Lavonen & Meisalo, 2018)

4.2 Pistearviointi

Pistearviointi soveltuu idean arvioinnin ensimmäiseen vaiheeseen. Ideointivaiheen jälkeen ideat laitetaan tärkeysjärjestykseen, osallistujat voivat antaa jokaiselle syntyneelle idealle kolme pistettä. Ideat, jotka saavat eniten pisteitä, valitaan jatkoon ja kehityskohteiksi.

Seuraavassa vaiheessa eniten pisteitä saaneet ideat nostetaan tarkasteltavaksi ja yhdessä dialogia apuna käyttäen pohditaan kehitysmahdollisuuksia seuraavia periaatteita noudattaen:

1. Haetaan ideasta mahdollisimman monta + puolta, vähintään kolme
2. Kriitikki esitetään rakentavasti, vastaamalla kysymykseen MITEN? Miten voisimme hyödyntää tätä, miten sitä voisi kehittää jne. (Lavonen & Meisalo, 2018).

5. Hyväksyttämisvaihe

Hyväksyttämisvaiheessa parhaan tai soveltuvimman ratkaisun valinnan jälkeen, päätös tulee hyväksyttää henkilöillä, joita asia koskee. Joskus ideointivaiheessa nousee esiin asioita, jotka koskevat ei paikalla olleita henkilöitä. Muutoksia ei voi kuitenkaan toteuttaa, jos asianomaiset ei ymmärrä mistä on kyse. Hyväksyminen voi tapahtua passiivisesti myöntymällä tai sitten asianosaisten tulee todella ottaa ratkaisu omakseen ja motivoitua käyttämään sitä kehitystyössä. Ideointivaiheessa ei aina ole auktorisoituja päättäjiä mukana, resurssikysymykset vaativat aina päätöksentekijän hyväksynnän. (Lavonen & Meisalo, 2018).

5.1 Hyväksymisen hankkiminen osallistumisperiaatteella

Hyväksymisen hankkiminen osallistumisperiaatteella tarkoittaa sitä, että jokaisella tulisi olla mahdollisuus osallistua ongelmanratkaisuprosessiin ja valittujen jatkokehi-

tyshankkeiden hyväksymiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mieluummin jo havainto asteella. (Lavonen & Meisalo, 2018).

5.2 Esittelymenetelmän valinta päättäjille

Yhdessä ideoidaan miten asia esitetään ja perustellaan. Tässä vaiheessa kannattaa rakentaa perusteltu prosessikuvaus toteutussuunnitelman kanssa. Prosessikuvauksessa tulisi ilmetä vähintään se, ketkä ovat olleet mukana ideoimassa, ketkä ovat sitoutuneet hankkeen eteenpäin viemiseksi sekä perustellut ratkaisuehdotukset ja arvio vaativista resursseista. (Lavonen & Meisalo, 2018).

6. Toteuttamisvaihe

Toteuttamisvaiheessa valittu ratkaisu tulee viimeistellä ja toteuttaa. Innovaatioprojekteja ei voi rinnastaa esim. rakennushankkeisiin, joiden työmäärä on tarkemmin arvioitavissa. Aikataulut saattavat olla jopa haitaksi, vaikka tavoitteista on hyvä pitää kiinni. Projekteihin sisältyy perusepävarmuus, jota ei saa poistettua. Iterointia, monta perättäistä suunnittelukierrosta tarvitaan melkein aina. Harjoittelu ja kokeilu ovat tarpeen, esimerkiksi tuotemallien rakentaminen tarkastelua varten. Osien ja niiden liittyminen toisiin projektin ideointivaiheen jälkeen, on hyvä määritellä. (Lavonen & Meisalo, 2018).

Jos prosessin kaikki vaiheet ovat onnistuneet, voidaan lähteä toteutusta testaamaan ja parhaassa tapauksessa ottaa uusi toimintatapa, tuote ym. käyttöön. Esimerkkinä (taulukossa 3) diabetesta sairastava potilas. Ongelmana alun perin oli potilaan diabetes ja sen tasapainoon saattaminen. Potilas ei enää luottanut hoitojärjestelmään, ei kyennyt näkemään oman tilansa kokonaisuutta ja huonoon sokeritasapainoon liittyviä asioita. Päätettiin ottaa potilas ongelmanratkaisuprosessiin mukaan jo heti alkuvaiheessa. Ongelmaratkaisuprosessin tosiasia vaiheessa kerättiin kaikki mahdollinen tieto, mitä asiasta tiedettiin; tutkimukset, omaisten haastattelut, historia, tavat, tottumukset ym. Kertyneiden tosiasioiden pohjalta kerättiin yhteen kaikki ihmiset, joita asia koski; potilas, diabeteshoitaja, vaimo, lääkäri ja ravitsemusterapeutti. Ensin kerättiin ideaistunnon säännöt: arvostella ei saa, kaikki ideat ovat tervetulleita, naapurilta saa varastaa ideoita, jatkaa niitä tai lainata osaksi omaa ideaa.

Ideavaiheen jälkeen pohdittiin yhdessä parhaita ratkaisuja, jokainen osallistuja sai antaa kolme pistettä kullekin idealle. Potilas itse sai antaa viisi pistettä, koska hän oli idean toteuttaja ja hyväksyjä. Tässä tapauksessa potilas päätti ostaa maksullisen internetin läpi käytävän valmennuksen laboratorio testeineen. Hän halusi kokeilla lupautua, jonka palveluntuottaja oli antanut. Edellisen lisäksi, hän lupautui toteuttamaan muiden parhaaksi ideoimia asioita asteittain, joita oli mm. lapsenlapsen kanssa ulkoilu sunnuntaisin ja vesikävely tutussa miesporukassa. Hän ei kuitenkaan halunnut lähteä pois terveydenhuollon seurantarjestelmästä ja kontrolleista. Viimeistelyvaiheessa sovittiin, että potilas aloittaa tiiviin ulkopuolisen tarjoaman diabetesvalmennuksen, vaikka diabeteksen seuranta säilyikin hoitavalla taholla.

7 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Menetelmänä kirjallisuuskatsaus on laadullista tutkimusta, joka on subjektiivista, yleistettävyyden on heikompi, koska tutkija valitsee itse tutkimusaineiston. Jos tästä samaista aineistoista tehdään vastaava työ, on sen tulos todennäköisesti yleistettävissä. Yleistykseen vaikuttaa myös kirjallisuuskatsauksesta tehdyt tulokset, jotka ovat subjektiivisia. Tässä kirjallisuuskatsauksessa on yhdistetty erilaisista lähteistä koottuja aineistoja, jotka tukevat toinen toisiaan ja lisäävät siten luotettavuutta.

Tutkimusongelmiin on tekijän mielestä löytynyt vastaukset kirjallisuuskatsauksen aineistosta. Tekijä on pyrkinyt raportoimaan havaintoansa kirjallisuudesta huolellisesti ja tehden kirjallisuusvalinnat tutkimusongelmia tukien. Tekijä on myös hyvin tietoinen omista ennakkokäsityksistään ja olettamuksistaan aiheen suhteen, joka toisaalta lisää kirjallisuuskatsauksen objektiivisuutta ja tuo toisaalta mahdollisuuden subjektiivisiin tulkintoihin. (TENK n.d.)

Luovan ongelmanratkaisun kuvaus ja siihen liittyvät tulokset ovat yhteensopivia ja tämä lisää luotettavuutta. Kirjallisuuskatsauksessa käytetty analyysi on tehty Out of the box -käsitteen ympärille ja sitä kuvaavat kolme käytettyä käsitettä: luova ajattelu, kriittinen ajattelu ja luova ongelmanratkaisu, ne sopivat hyvin Out of the box -menetelmän määrittelyyn. Tekijä on pyrkinyt kuvaamaan kirjallisuuskatsauksen tulokset mahdollisimman tarkasti ja luotettavasti, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009 s. 78-110)

Työn luotettavuutta heikentää se, että lähdeaineisto on osittain vanhaa sekä se että aiheesta ei löydy sosiaali- ja terveydenhuollossa uutta suomenkielistä tutkimusta. Malmelinin & Poutasen (2017) mukaan akateemisessa tutkimuksessa on aukko juuri luovan ongelmanratkaisun kohdalla. Tutkimuksen puutetta kuvaa myös se, että uusimmassakin lähteenä käytetyissä materiaaleissa viitataan jopa 50 vuotta vanhaan aineistoon. Tämä johdatti aineiston keruun aikarajan joustavammaksi, mikä taas mahdollisti pääsyn alkuperäisille lähteille.

Tutkimuksen tulosten luotettavuutta heikentää myös käsitteiden päällekkäinen käyttö. Luovuus, luova ajattelu, luova ongelmanratkaisu käsitteitä oli käytetty samoissa lähteissä tarkoittamassa samaa asiaa. Työhön käytettyä aineistoa voi pitää luotettavana, koska samaa tietoa löytyi eri lähteistä ja eri toimialoilta.

Tämä kirjallisuuskatsaus toteutettiin hyvää tutkimusetiikka noudattaen pyrkimyksenä mahdollisimman laaja-alainen läpikäynti aiheesta. Työssä on noudatettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) suosittamaa hyvää tieteellistä käytäntöä, rehellisyyttä ja tarkkuutta. Työssä on noudatettu eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä. Työn lähteet ovat merkitty asianmukaisesti (TENK 2012)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että out of the box -ajattelu rakentuu selkeästi luovasta ajattelusta, luovasta ongelmaratkaisuprosessista ja kriittisestä ajattelusta ja on näiden kolmen ajattelutavan yhdistelmä. Kerätyn materiaalin perusteella voidaan todeta, että out of the box -ajattelu ja luova ongelmaratkaisu on opittavissa ja siihen löytyy konkreettisia, selkeitä ja yksinkertaisia menetelmiä. Out of the box -ajattelu pitää sisällään niin yksilöllisiä tekijöitä, että yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka vaikuttavat luovaan ongelmaratkaisukykyyn. Out of the box -ajattelu edellyttää hoitotyön osaamista, hoitotyön ongelmaratkaisun osaamista ja näiden soveltamista käytännön hoitotyöhön. Kirjallisuudesta löytyvät menetelmäkuvaukset luovan ongelmaratkaisunprosessin oppimiseksi ovat selkeitä, hyvin informatiivisia, ja hyvin käytännössä hoitotyöntekijöitä ohjaavia. Menetelmissä on myös valinnanavaraa huomattavan paljon, joten jokainen hoitotyöntekijä voi valita menetelmävalikosta itselleen parhaiten sopivia menetelmiä, joilla kehittää luovaa ongelmanratkaisua.

Työelämän muutokset ja muutosprosessien nopeuden vuoksi on hyödyllistä opetella ongelmanratkaisutaitoja, jotka auttavat yksilöitä yhteisen ymmärryksen luomiseen ja työn joustavuuteen. On selkeästi havaittavissa myös yhteiskunnan havahtuneen siihen, miten tekijöitä pitää muutoksessa ohjata uusien ratkaisujen, jopa innovaatioiden synnyttämiseen. Hyvänä esimerkkinä siitä toimii esimerkiksi useiden tieteellistä tutkimusta toteuttavan organisaatioiden yhteishankkeen sivusto www.innovointi.fi, josta löytyy työkaluja arjen innovaatioiden synnyttämiseen.

Perustana eettisen ongelman ratkaisulle Leino-Kilpi ja Välimäki (2014) pitävät alan ymmärrystä hoitotyön perustehtävistä ja eettisten normiston tuntemista ennen kuin voidaan määritellä ongelma, nimetä se ja rajata se. Lingvistin ja Rokkasen opinnäytetyössä (2006) sairaanhoitajat kuvasivat luovaa hoitajaa rohkeaksi ja uutta kokeilevaksi persoonaksi. Luova sairaanhoitaja on ihmissuhdetaitoinen ja kokonaisuuksia hallitseva hoitaja, asenteet ja toiminta ovat ennakkoluulotonta. Tässä kirjallisuuskatsauksessa on keskitytty luovuuteen ja ajatteluun, jotka ovat kiinteästi yhteydessä myös hoitotyön eettiseen problematiikkaan. Esitelty luova ongelmanratkaisuprosessi tukee hoitajia, kun he joutuvat tekemään eettisiä valintoja.

Tutkimusten mukaan luovaa ongelmanratkaisua voi oppia harjoittelemalla ja opiskellessaan siihen tarvittavia taitoja. Jokaisessa on luovuus ja kyky, jos sille antaa tilaisuuden. Uskon että yhteinen ongelmaratkaisuprosessien tietoinen käyttäminen auttaisi sosiaali- ja terveydenhuolto alan henkilökuntaa ratkaista arjessa tulevia ongelmia rakentavammin ja sitouttavammin.

Niin kuin Järvilehto (2015) blogissaan toteaa, että luovuusgeeniä ei ole olemassa, samoin kuin minkä tahansa taidon, luovuuden voi oppia, se vaatii kykyä kyseenalaistaa omaa ajattelua ja harjoittelua. Tätä samaa käsitystä tukivat tämän tutkimuksen kaikki lähteet

9 POHDINTA

Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että hoitotyössä työskentelevät joutuvat kohtaamaan ja ratkaisemaan eettisiä ja käytännön ongelmia päivittäin. Suurimmat ristiriidat liittyvät usein taustalla vaikuttaviin arvoihin. Arvot puolestaan ohjaavat päätöksentekoa. Hoitotyö on perinteisesti ollut auttavaa työtä, jossa lääkärit ovat määränneet hoitolinjaukset. Hoitotieteen tuottaman uuden tiedon ja hoitotyön tutkimuksen myötä, on hoitotyön toimenpiteet nousseet tärkeysasteelle missä niiden kuuluukin olla. Vastuun ja toimenkuvien muutoksessa itsenäinen päätöksenteko korostuu ja hoitotyön asiantuntijuus omana alanaan on nousemassa sille kuuluvaan asemaan. Asioita ratkaistaan moniammatillisessa yhteistyössä, hoitotyön osaaminen on keskeisessä asemassa hoitolinjauksia valitessa. Vastuun siirtyessä enemmän potilaalle itselleen, yhteistyön merkitys korostuu vielä lisää.

Out of the box tyyppinen -ajattelu on tutkimusaiheena ollut vieraampaa kotimaisille hoitotyön tutkijoille. Sitä ei ole tutkittu suomenkielisessä hoitotieteen tutkimuksessa käsitteen varsinaisella nimellä. Synonyyminä kirjallisuuden mukaan out of the box -tyyppiselle ajattelulle voidaan pitää luovaa ongelmanratkaisua, luovaa ajattelua ja sen tietoista harjoittelemista. Ongelmanratkaisuprosessia on tutkittu hoitotyön eettisyyden näkökulmasta.

Tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymykset ohjasivat tiedon hakua ja johdattivat laajaan käsiteviidakkoon. Lähestulkoon kaikessa opinnäytetyön lähdemateriaalissa oli todettu, että luovuuden ja luovan ongelmanratkaisun tutkimus on haasteellista, koska peruskäsite ymmärretään niin moniselitteisesti. Useassa kirjassa samasta käsitteestä oli käytetty useampaa ilmaisua, esimerkiksi luova ongelmanratkaisu, luovuus ja luova ajattelu saattoi merkitä samaa asiaa. Sekavuus käsitteissä nousi hämmennyksen aiheeksi opinnäytetyön tekijälle jo alkuvaiheessa.

Tulosten mukaan luovaa ajattelua ja luovaa ongelmanratkaisua voi hyvin hyödyntää hoitotyössä. Sairaanhoidajat tekevät päivittäin vaikeitakin eettisiä päätöksiä, ne saattavat johtaa työyhteisöissä erimielisyyksiin, joiden ratkaisemiseen jokaisen hoitoyhteisössä tulisi voida vaikuttaa. Haastaviin tilanteisiin tietoisesti harjoitellut ongelmanratkaisutaidot palvelevat hyvin. Kirjallisuuden mukaan ongelmien ratkaiseminen vaatii luovan ajattelun taitoja ja harjoittelua, kun taas uusien haasteiden ja ongelmien tunnistaminen edellyttää erityisesti alakohtaisen tiedon ja osaamisen kartuttamista.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa on paljon muutoksia käynnissä, jotka vaikuttavat sairaanhoitajien työhön. Työnkuvat tulevat muuttumaan. Muutoksessa eläminen luo epävarmuutta, joka heijastaa herkästi yksilöön. Muutoksen tulisi koskettaa minuutta, sen lähtökohta on ymmärrys siitä, miten tämä tulee vaikuttamaan minuun, vasta sen jälkeen yksilö on valmis sitoutumaan uusiin asioihin. (Erämetsä. 2004. s. 90)

Lähdeaineisto on tässä opinnäytetyössä osittain vanhaa, se johtuu siitä, että uusimmissakin tutkimuksissa viitataan vanhoihin ”grand old guruihin” perusteltaessa luovuuden, luovan ongelmanratkaisun, ajattelun ym. prosesseja. Voidaan päätellä, että ihmi-

sen kyky ratkaista ongelmia ei ole paljoa muuttunut, työn muutos sen sijaan nostaa tarpeen tämänkin tyyppiselle itsejohtamisen tavalle jokapäiväisissä arjen ratkaisuis-
sa.

Ongelmaratkaisuprosessia on kuvailtu Julkunen ym. (2015) arvopohjaisesti ja ratkai-
sun hakemista pohjautuen dialogiaan. Se puolestaan tukee muun tutkimuksen ja kir-
jallisuuden kuvailemaa prosessin jakautumista useaan eri osaan sekä kussakin vai-
heessa yksilön tietoiseen asenteeseen prosessin onnistumisen näkökulmasta. Jos
esimerkiksi hoitotyön eettisissä kysymyksissä nousee asioita, joihin olisi hyvä löytää
yhteisymmärrys. Edward De Bonon kehittämä ”Six Thinking hats” voisi olla paras
mahdollinen työkalu käyttää, osallistuttaa kaikki mukaan ja mennä asiassa eteenpäin.

Ei varmaankaan koskaan aiemmin maailman historiassa ole keksitty asioita niin pal-
jon kuin tällä hetkellä. Tämän päivän työtavat voivat jo huomenna olla historiaa. Se
vaatii työntekijöiltä paljon kykyjä ja taitoja, joita suomen koululaitoksissa ei vielä ope-
teta. Sosiaali- ja terveydenhuoltoala muutoksissa mikä tulee vaikuttamaan alalla
työskentelevien toimenkuviin, roolit muuttuvat, organisaatiot muuttuvat.

Opinnäytteetön tarkoituksena oli avata keskustelua out of the box -tyyppisestä ajat-
telusta terveydenhuollossa, tavassa tehdä työtä sekä auttaa sairaanhoitajia kehittä-
mään ongelmanratkaisutaitojaan arjen muuttuvissa tilanteissa. Britannia on ainoa
Euroopan maa, missä maan hallituksella on tahtotila liittää luovuus opetukseen ja se
on tutkimuksin kouluissa todennettavissa. IV4J -hankkeessa (2018) olleen tutkijaryh-
män mukaan ammatillinen koulutus olisi hyvä paikka kehittää luovuutta koska siellä
yhdistyy teoria ja käytäntö.

Työn edetessä nousi usein esille myös ongelmalähtöiset opetusmenetelmät, jotka harjoit-
tavat opiskelijoita ongelmaratkaisutaidoissa. Olisi hienoa, jos vastaavat menetelmät otet-
taisiin entistä laajemmin käyttöön myös sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa. Sai-
raanhoitajaliitto suosittelikin, että sairaanhoitajien asiantuntijanimikkeet tulee yh-
denmukaistaa, koulutusta tulee kehittää, resurssien tulee olla riittäviä, palkkauksen
tulee vastata tehtävien vaativuutta, tehtävien vaikuttavuutta tulee arvioida (Sairaa-
hoitajaliitto, 2018). Tämä tulee haastamaan alan oppilaitoksia ja työpaikkoja entises-
tään.

Olisi mielenkiintoista saada lisää tietoa siitä, miten luovia ongelmanratkaisutaitoja
käytetään nyt sekä organisaation että pienempien yksiköiden tasolla sekä siitä miten
luovan ongelmanratkaisun prosessia voisi johtaa.

LÄHTEET

- Aalto, M., Kerttula, T. (2006). *Yllätin, yllättäjän käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Alasoini, T. (2010) *Uusi tapa oppia ja tuottaa innovaatioita: osallistava innovaatiotoiminta*. Työpoliittinen aikakauskirja 2010 (3), 17-28.
- Allen, R., Allen, S. (1998). *Nalle Puh-ongelmanratkaisun taito*. Juva. WSOY.
- Bergman, M. (2001). *Luovan ajattelu hakusanat*. Juva: Bookwell Oy.
- Chan, Z. (2013). *Exploring creativity and critical thinking in traditional and innovative problem-based learning groups. Workforce education – nursing students*. Haettu 18.11.2018 osoitteesta <https://doi.org/10.1111/jocn.12186>
- De Bono, E. (N.D). The Bono group, lateral thinking and main principals. Haettu 11.10.2018 osoitteesta <http://www.debonogroup.com/>
- Erämetsä, T. (2004). *Myönteinen muutos*. Vammala. Tammi.
- Hakala. J. (2013). *Luova laiskuus*. Helsinki: Gummerus.
- Heikkilä. K. (2018) *Näköaloja*. Tammi, haettu osoitteesta http://www.uta.fi/jkk/synergos/esittely/nakoalikirjoitukset/SynergosViews2015_Saako%20ty%C3%B6paikalla%20olla%20luova.pdf
- Heikkilä, J. (2010). *Luovasta ideasta innovatioon. Luovuus ja innovaatio selviytymiskeinona*. Turku: Oy Enstone Ltd.
- Hiltunen, L (n.d). Edvard de Bono. *Six thinking hats eli hattutekniikka*. Jyväskylän yliopisto. Haettu 2.11.2018 osoitteesta <http://users.jyu.fi/~lrl/kurssit/virtopp2002/hats.html>
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Inno-vointi (2018). Innovoinnin perusteita. Haettu 10.10.2018 osoitteesta <http://www.innovointi.fi/fi/>
- IV4J - Innovation in VET for Jobs and Employment (2018). OPA: Luova ongelmanratkaisu oppimisessä. Erasmus program of european union. Haettu 28.10.2018 osoitteesta <http://iv4j.eu/wp-content/uploads/Creative-Problem-Solving-Methodology-Guide-FN-web.pdf>
- Järvilehto, L (2012). *Tee itsestäsi mestariajattelija*. Helsinki: Tammi.
- Järvilehto, L (2011). *Kohtaako tulevaisuuden työ tekijänsä*. Blogijulkaisu 19. 11.2011 Haettu 3.11.2018 osoitteesta <https://ajattelunammattilainen.fi/2012/11/19/kohtaako-tulevaisuuden-tyo-tekijansa/>

- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013). *Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon*. *Hoitotiede* 25 (4): 291-301.
- Kantojärvi, P. (2012). *Fasilitointi luo uutta: Menesty ryhmän vetäjänä*. Helsinki: Talentum.
- Koski, J (2004). *Kuinka ideat syntyvät*. Helsinki. WSOY.
- Koski, J (2008). *Luova hierre - Näkökulmia yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden luovuuteen*. Helsinki :Gummerus.
- Kuusisto-Kajander, R., Karhuvirta, T., Kesler T. (2014). *Luovan prosessin odotuksena odottamaton – luovien ongelmanratkaisutaitojen pilottikurssi opettajaopinnoissa*. Yrittäjyyskasvatusta suomalaisen opettajankoulutukseen ja opetukseen! : YVI-hankkeen hedelmiä vuosilta 2010–2014: Kehittämiskeskus Opinkirjo. Haettu 20.10.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5933-4>
- Kuypers, K. (2018). *Out of the box: A psychedelic model to study the creative mind*. Pubmed julkaisuja, haettu 20.10.2018 osoitteesta <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306987718301634?via%3Dihub>
- Lavonen, J., Meisalo, V. (2018). *Luovan ongelmanratkaisun työtavat*. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Haettu 10.10.2018 sivulta <http://www.edu.helsinki.fi/malu/kirjasto/lor/main.htm>
- Lautamo, K. (2014). *100 ja 1 luovaa ongelmanratkaisua*. Haettu 2.11.2018 osoitteesta http://www.oikeitaitoita.fi/sites/default/files/1000%20ja%201%20luovaa%20harjoitusta,%20Kim_Lautamo2014.pdf
- Leino-Kilpi, H., Välimäki, M. (2014). *Etiikka hoitotyössä*. Helsinki. Sanoma Pro Oy.
- Linqvist, R., Rokkanen, T. (2006). *Luovuuden mahdollisuudet hoitotyössä*. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Haettu 20.10.2018 osoitteesta <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/19046/TMP.objres.337.pdf?sequence=2>
- Malmelin, N., Poutanen, P. (2017). *Luovuus työssä, yhteisössä ja organisaatiossa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Martin, G. (2017). *The meaning and origin of the expression: Think outside the box* The phrase finder. Haettu 3.11.2018 osoitteesta <https://www.phrases.org.uk/meanings/think-outside-the-box.html>
- Mikkola M., (2018). *Ajattelun aikakausi: näkökulmia vol. 1. (3/2018)*, In: Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sarja D, Muut julkaisut, Satakunnan ammattikorkeakoulu. Haettu 22.10.2018 osoitteesta URN: ISBN:978-951-633-260-7

- Ruenfeld, G., Scheffer, R. (2015). Critical thinking tactics for nurses, Achieving the IOM Competencies. Third edition. Haettu 18.11.2018 osoitteesta <http://www.jblearning.com/catalog/9781284041385/#>
- Sahlberg, P., Meisalo, V., Lavonen, J., & Kolari M-L. (1993). *Luova ongelmanratkaisu koulussa*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Sairaanhoitajaliitto. (2018). Haettu 5.12.2018 osoitteesta <https://sairaanhoitajat.fi/>
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston opetusjulkaisuja 64. Haettu 22.10.2018 osoitteesta https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Schore, A. (2008) Neuropsykoanalyttinen näkökulma, *Psykoterapia*, 27(1), 2—18. Haettu 11.11.2018 osoitteesta <http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/schore108.htm>
- Simonen, L. (2002) *Loisto*. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2018) Haettu 3.12.2018 osoitteesta <https://www.tenk.fi/fi>
- Tieteentermipankki. Haettu 29.11.2018 osoitteesta <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2018) Sote uudistus. Haettu 20.10.2018 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus>
- Thorpe, S. (2004) *Ajattele kuin Einstein*. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Tuominen, S. (2015) *Luova järkevyys*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Vexom. (2008) Haettu 28.10.2018 osoitteesta <http://personal.inet.fi/koti/vexom/index.htm>
- Virkkala, V. (1994) *Luova ongelmanratkaisu. Tiedon hankinta ja yhdistely toimiviksi kokonaisuuksi ammattiteissa, harrasteissa ja kotielämässä*. 3.s painos Helsinki: Insinööritieto.
- VirtaHealth. (2018) Haettu 5.12.2018 osoitteesta <https://www.virtahealth.com/>